

בעמק איילון

גיליון מס. 87 • פרשת וירא תשפ"ג

אגדה אשל אברהם

במה נתייחדה מצות הכנסת אורחים אשר עבודה המתין אברהם מתוך חולי ולכאן ללא צורך, ועד שאמרו חז"ל שגדולה מצוה זו מקבלת פני השכינה.

כל מעשיו של אאע"ה לא נכתבו בתורה אלא בקיצור, והרבה ניסים ומעשים המפורשים במדרש לא לימדה אותנו התורה, אך פרשת הכנסת האורחים באהל אברהם הפתוח לד' רוחות השמים וטרחתו של א"א בחוליו מתוך דאגה לכל פרט פירטה התורה בפירוט רב. וירץ לקראתם מפתח האהל... יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם... ואקחה פת לחם וסעדו לבכם... וימהר אברהם... ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לוישי ועשי עגות... ויקח בן בקר רך וטוב... והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו. וכל זאת מתוך חולשת גופו מחמת ברית המילה וזקנתו, בעוד הוא מוקף בעבדים ושפחות לרוב. וצריך תלמוד מה לימדה אותנו התורה במעשה זה.

אמרו בגמ' (סוטה י') ויטע אשל בבאר שבע, אמר ר"ל מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים. ויקרא שם בשם ה' אל עולם, אמר ר"ל מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב, כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם וכו' הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

ובמדרש אמרו מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו, אמר ר' ראובן ישנים היו אומות העולם מלבוא תחת כנפי השכינה, ומי העירן לבא לחסות תחת כנפיו, אברהם וכו' אף הצדקה היתה ישנה והעירה, כיצד אברהם פתח לו פונדק והיה מקבל את העוברים ושבים שנאמר ויטע אשל בבאר שבע.

ושנינו באבות דר"נ שאמר הקב"נ לאיוב לא הגעת למידתו של אברהם, אברהם יצא לבקש עד שמוצא את האורחים ומכניסן לתוך ביתו, את שאין דרכו לאכול חטים מאכילו חטים ואת שאין דרכו לאכל בשר מאכילו בשר ואת שאין דרכו לשתות יין משקהו יין, הבא נכנס ואכל ושתה וברך לשם שמים ונעשית לו נחת רוח גדולה, ויטע

המשך בעמוד 5

דבר העמק

מורינו המרא דאתרא הגרמ"א ברוידא שליט"א

הלכה מצוה בו יותר מבשלוcho

בגמ' (ב"מ פו:) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו בעצמו, וכל שעשה אברהם על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח. ואל הבקר רץ אברהם - ורוח נסע מאת ה', ויקח חמאה וחלב - הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, והוא עמד עליהם תחת העץ - הנני עמד לפניך שם על הצור, ואברהם הלך עמם לשלחם - וה' הלך לפניו יומם, יקח נא מעט מים - והכית בצור.

ועי' באהבת חסד (ח"ג פ"א בהע') שכתב שאם השכים לילך לבה"מ ונזדמן לו אורחים מוטב יותר שיתעסק במצוה זו, ונראה דה"מ כשאין לו בביתו מי שיקבלם כהוגן... דאל"ה הלא קי"ל ביו"ד (סי' רמ"ו) דאם נזדמן לפניו מצוה כשהוא עוסק בת"ת ותוכל המצוה להעשות ע"י אחרים אין מבטלין מת"ת וכו'.

ואע"ג דמשמע בגמרא דמה שהשתמש אאע"ה בשלוcho ליקח מים שאמר יוקח נא מעט מים פחת בזה את המצוה ושילם לו הקדוש ברוך הוא ג"כ ע"י שליח, התם כיון דבלא"ה היה מוכח לבטל מן התורה בשביל האורחים, טוב יותר

המשך בעמוד 13

מנהג ירושלים 18:23

18:33
19:39

כניסת השבת
צאת השבת

זמני שבת
פרשת וירא

מרכזת גני איילון שבט גד 3 | 08-6308960

לשרותכם מוקד שבת של כללית: יום ו' 12:00-16:30 ערב שבת 18:30-21:30 יום שבת 14:00-18:00

מים עמוקים

מתורת רבני ואברכי השכונה

הרב יחזקאל ברקוביץ שליט"א

כוס של ברכה

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך (בראשית פ"ח פ"ט) כתב המהרי"ל דיסקין וז"ל, ויש לעיין בדבריו הנחמדים: א) לכאורה הא דאמרין "תשבי יתריך וכו'" או "עד שיבוא אליהו" זה שייך דוקא **באליהו הנביא**. (ב) ועוד אם עיקר קביעותם היתה על היין מדוע לא הזכירה זאת התורה בפירוש. ג) גם מש"כ דיש לשנות הכוס של זימון בלי קביעות דאל"כ אין לדבר סוף, צ"ב, דכיון שידוע שעומד לקבוע עצמו שוב על היין, א"כ אי אפשר לברך ברכה אחרונה ולזמן מאחר ודעתו לסעוד ליבו שוב. [ועוד דודאי יש לדבר סוף, שכן לאחר כמה פעמים הוי אכילה/ שתיה גסה דאין מברכים עליו כלל, ואף שהיו מלאכים ושרפו המזון בכל פעם, הלא אברהם אבינו לא ידע זאת]. ד) והנה בפשטות ניתן לתרץ הקושיא ברש"י שהן שתי דעות חלוקות בגמ' (ב"מ פז): דר' חמא בר חנינא לא סובר שנטמאה העיסה, והסובר שנטמאה העסה לא סובר שזימנו על הכוס [ומה שאמרו "איה שרה אשתך" היינו בכדי לחבבה על בעלה וכד' וכמש"כ רש"י עצמו]. אלא דמ"מ קשה על רש"י שצירף שתי הדעות כאחת. אך אפשר דגם על רש"י אין להקשות כיון שמביא כמה טעמים על הפסוק "איה שרה אשתך". ולפי הדעה שביקשו לשגר כוס של ברכה לא נטמאה העיסה וכנ"ל.

הרב רפאל וייס שליט"א

על מה צחקה שרה

"ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן, ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתו" כתב רש"י: "ואני זקנתי - שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדוני זקן, ומקור דברי רש"י הוא בב"מ פ"ז. - יש להקשות שהלא ה' לא שינה בכלום, שהרי באמת שרה צחקה על זקנותה שלה אלא שהוסיפה וצחקה גם בגלל זקנותו של אברהם, והן אמנם שה' חיסר מדבריה בכך שלא הזכיר את צחוקה על זקנותו של אברהם מ"מ אי להחשיב זאת לאי אמירת אמת ומדוע זה נחשב 'שהכתוב שינה'. והנה נראה שכאשר שרה צחקה על דברי האנשים היא בוודאי לא התכוונה לצחוק על עצם מחשבת האנשים שהיא עוד תלד, וזאת מאחר שהאנשים כלל לא ראו אותה [וכמבואר בכתוב להדיא] וא"כ מניין להם לדעת שהיא אכן זקנה, וממילא היתה שרה צריכה לחשוב שהאנשים חושבים שהיא עדיין ראויה ללדת ולכן בירכו אותה בברכה זו, וממילא אין כל מקום לצחוק על מחשבתם - וע"כ פשוט ששרה לא צחקה על האיש אלא על ברכתו, כלומר: היא

אמרה לעצמה שבוודאי האיש המברך לא מעלה על דעתו כיצד היא נראית וכמה היא זקנה ואילו היה רואה אותה האיש כעת היה בוודאי מתבייש ומתנצל על כך שבירך את הברכה הזו, ועצם מחשבה זו הביאה לפרץ הצחוק. (וכידוע ש'הצחוק' בא כאשר האדם רואה ושומע דבר פתאומי שלא היה צפוי מראש.)

אמנם כל זה נכון רק בייחס לצחוק על ברכת שרה, אמנם הצחוק על ברכת אברהם היה צחוק גמור - שהלא האורחים ראו את אברהם ואעפ"כ ברכוהו בברכה זו, וע"כ כאן היתה כוונת הצחוק על עצם דעתם של האורחים שסבורים שאדם בגיל כזה יכול ללדת.

ומעתה נראה שהצחוק על זקנותה של שרה לא הראה את חוסר האימון של שרה בדברי האיש אלא את מחשבתה כיצד עלול להגיב אותו איש אילו היה רואה את שרה ומוודא את גילה, אמנם הצחוק על זקנותו של אברהם היה צחוק של חוסר אמון, שהרי האורחים ידעו גם ידעו את גילו של אברהם וע"כ הם בירכוהו בכך וע"כ אין מקום לצחוק כי אם על דעתם של האורחים ועל חוסר הבנתם.

ועפ"ז נראה שכאשר ה' דיבר עם אברהם והוכיחו על דברי שרה היה צריך לדבר רק על הצחוק שביטא את חוסר האמון שזוהו הצחוק על זקנותו של אברהם, ולא היה צריך להזכיר את הצחוק על זקנותה של שרה שבזה לא היה כל חטא ופגם ולא על כך נצרכה התוכחה, אמנם ה' שינה בדבריו והציג כאילו החטא הוא הצחוק על זקנותה של שרה ואילו את החטא האמיתי שהוא הצחוק על זקנותו של אברהם ה' כלל לא הזכיר - ושינוי זה עשה ה' מפני השלום וכמו שאמרו חז"ל.

למה זה צחקה שרה

נראה שפרשה זו נכללת בין הפרשות שהרוצה לדעת את צורת הדברים ומשמעותם מתוך הכתוב לבד לא יוכל להבין את העניין כראוי אלמלא יתאר לעצמו את אופי המקום והזמן ויחשוב בעצמו על צורת הדברים כפי שהם ראויים להיות.

והנה בפרשה כאן התבאר ש'האנשים' שבאו לבית אברהם ושרה בירכום בבן זכר כעת חיה, ומאחר שפרשה זו סתומה ואיננה מפרשת יותר נראה לכאן שהיה בכך משום חידוש והיה זה דבר מתמיה ביותר - ומאחר שידועים לנו שיומיים קודם לכן נגלה ה' לאברהם ובישר לו שלשנה הבאה תחבוק שרה בן מתקשים אנו להבין הכיצד לא הבינה שרה שאנשים אלו חוזרים על אותו מסר שנשלח להם משמים, והכיצד לא הבינה שאנשים אלו אינם אלא שלוחי המקום למסור לה שוב את הבשורה הנפלאה, וע"כ תמהים אנחנו הכיצד אירע כך לצדקת ומדוע צחקה שרה בקרבה. אמנם לכשנתבונן יותר ונעריך כיצד אירעו הדברים בפועל נבין שלא היה בדברי האנשים כל חידוש, והיינו הנה ידוע שבזמני קדם רבו המכשפים, המעוננים, קוסמי הקסמים, חווי הכוכבים ומחלקי הברכות למיניהם, ובוודאי רבים מאלו לא עסקו במאומה למחיתם אלא היו נודדים מכפר לכפר וממדינה למדינה ומנצלים את ההמון הנבער ומתפרנסים מהם ברווח, ומעתה מאחר שביתו של אברהם עמד באם הדרך והיה מכניס את כל העוברים ושבים הרי בוודאי היה הוא מלא תמיד באותם ארחי פרחי, כאשר גם הם היו זוכים להכנסת האורחים המופלאה שהעניק אברהם לכל אורחיו בשווה - והנה בוודאי אותם אורחים לא היו טומנים ידם בצלחת ולאחר שהיו מתארחים כדת וכדין היו 'מעניקים' מטובם ומברכים את אברהם בכפל כפלים שיהיה לו כהנה וכהנה, ובוודאי

אותם קוסמים היו מוסיפים לברך את אברהם על כל דבר היוצא מגדר הטבע ובפרט ברכו אותו ואת שרה בברכה הנצרכת כ"כ שילדו בן לשנה הבאה, כאשר על כל זאת בוודאי היו מוסיפים להבטיח בהן צדק שאף הם עצמם יזכו להשתתף בשמחה זו ולשנה הבאה ישוּבו כעת חיה ויחזו בעיניהם בפלא הגדול..

ועתה כאשר באו אותם 'אנשים' לאברהם והתקבלו בכבוד מלכים לא היה כל פלא שאחר כל זאת ביקשו לברך את שרה בבן זכר כעת חיה וכמנהג האורחים מידי יום ביומו, ועאכו"כ שלא היה כל מקום לחשוב שאנשים אלו הינם באמת שלוחיו של מקום ובאו לבשר בשורה אמיתית.

והנה שרה בוודאי שמעה כבר את הבשורה הנפלאה שבישר ה' לאברהם בשעת ברית המילה שבעוד שנה תזכה לחבוק בן, אלא שכל זה לא מנע ממנה להמשיך ולגחך בליבה על כל אותם אורחים הבטוחים בכוחותיהם לחולל נפלאות ולהוליד ילדים מאשה זקנה שפסק ממנה האורח מכבר, וע"כ גם עתה המשיכה בצחוקה הממושך על כל אותם בעלי מופתים למיניהם, אולם בוודאי לא צחקה על עצם הדברים אשר היו ברורים בעיניה כשמש לאחר שהובטחה על זאת מפורשות מפי ה' אלא צחקה על אותם אנשים שלא ידעו מאומה מכל זה אלא עשו זאת כאילו הם המושיעים והם מחוללי הפלאות, [שהרי אמרו 'שוב אשוב אליך כעת חיה' ומשמעות הדברים שהם מחוללים זאת וע"כ הם יבואו לראות ולהוכיח בכך בעצמם], ודבר זה אכן ראוי לשחוק עליו.

אמנם ה' דקדק עם חסידיו כחוט השערה ותבע את שרה על צחוקה, וכוונת התביעה לומר שעל אף שבוודאי לא היה כל מקום להאמין לדברי האנשים, ועאכו"כ שלא היה מקום לחשוב שהם שלוחי המקום וכמשנ"ת, מ"מ לא היה מקום לאותו צחוק ששייך זאת לזקנותה של שרה ופסיקת האורח - והיינו, שאחר ששרה שמעה את הבטחת ה' היה לה לראות את הדבר כאילו נעשה כבר וע"כ כבר היה לה לראות את עצמה כאשה צעירה המעותדת ללדת ילד בעוד שנה, וממילא אם היתה שרה שמה אל ליבה את דבר ה' כ"כ היה זה פועל גם על תת-ההכרה עד כדי מניעת הצחוק על אותם אנשים. ואמנם היה עדיין מקום לצחוק על האנשים הבטוחים שבכוחם לחולל משהו אלא שתוקף הצחוק שבא על כך שהדבר מופלא מבחינה מציאותית לא היה ראוי לאחר שהובטחה מפורשות שיהיה לה עוד בן, וה' דקדק עמה גם בדקות זו.

ולביאור זה נראה להוסיף שתביעת ה' משרה 'היפלא מה' דבר' לא באה כטענה מדוע לא האמינה לדברי **האנשים** אלא בא כתביעה מדוע לא הפנימה כ"כ את דברי ה' שהבטיח לאברהם שלשנה הבאה תלד בן, והיינו שביאר ה' ששורש צחוקה מלמד על כך שלא הפנימה כראוי את הבטחת ה' וע"כ יש מקום לתביעה בדקות של 'היפלא מה' דבר'.

הרב שלמה סבו שליט"א

מצוות ביקור חולים - רשות או חובה

יש לדון במצוות ביקור חולים והכנסת אורחים וכיוצא בזה, אם הם מצוה ואינם חובה, או דילמא הוּו חובה, דבצדקה והלואה ה"ז חובה כל שאפשר לו ליתן עד חומש מנכסיו לפי הגדרים המבוארים בש"ס ופוסקים. ובספר אהבת חסד מצינו הרבה לשונות שזה חיוב, ובספר אורחות

יושר למרן הגר"ק שליט"א הביא את לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' אבל ה"א, מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצוות, עכ"ל, ותמה הגר"ק שאם הם כלולים במצוות ואהבת לרעך כמוך, איך שייך לומר שזה מצוה מדבריהם, ותיירץ הגר"ק דמן התורה אם עסק כבר בחסד הרי הוא פטור ממצוות אלו, וכשקבעו חז"ל מצוות אלו כמצוות בפני עצמן הוי מצוה מדרבנן כנר חנוכה ופורים, וחייב אע"פ שכבר קיים את עיקר מצוות גמילות חסד. ועי"ש עוד נפק"מ.

וא"כ יש לדון האם חייב ליבטל מתלמודו כדי לבקר חולים ולהכניס אורחים, שהרי אין מנהג העולם כן בהרבה פעמים, ובחפץ חיים כתב בענין הכנסת כלה דאם אי אפשר לעשותה על ידי אחרים מבטלים בשביל זה מתלמוד תורה.

ומסתבר שעיקר המצוה היא בקרובי ושכניו ולא שצריך לחזר אחריהם, וכן משמע בנדרים סה: לגבי צדקה שחמור דין הקרובים. וצ"ל טענה לפטור מן החיוב מדין חי"ך קודמין, שכיון שדברים אלו מלווים בטיחה רבה, ופעמים בהפסד ממון כגון ביטול מלאכה, לכן פטור.

אלא שיש לדון שדין חי"ך קודמין זה דווקא בהפסד חיים ולא בהפסד של דברים אחרים, ואף שמצינו בצדקה וכדו' אע"פ שאין זה נוגע להפסד חיים, שייך עדיין לומר שעיקר מה שמבואר שם דין חי"ך קודמין זה לגבי הפסד החיים אבל לא כשמדובר בהפסד של סדר לימודו, צא ולמד מאברהם אבינו שהפסיד קבלת פני שכינה בשביל מצוות הכנסת אורחים.

וידועים דברי האגרות משה שאם יש לו בשר ולחבירו אין לחם, יש לו להפחית מהבשר של עצמו כדי שיהיה לחם לחבירו, והראוני בגמ' בנדרים שנאמר שם דין חי"ך קודמין לענין כביסה, שאם יש בעיר מים לצורך כביסת בני העיר, ולעיר הסמוכה אין, כביסת בני העיר קודמת, וא"כ יש טעם לפטור להיבטל מתלמודו בשביל מצוות אלו מדין חי"ך קודמין.

והח"ח במצוות ביקור חולים האריך על ענין חברת ביקור חולים שדואגים לצרכי החולים ואף ללון איתם וכדו', וכתב שפעמים שאם אין עושים כן עוברים על הלאו של לא תעמוד על דם רעך, ויתכן שכשיש חברה כזו ואין בזה כ"כ הפסד ואז שייך לקיימה, וממוצא הדבר נמצינו למדים שכשיש חברה כזו [וכגון חברת "לידך" שבשכונתנו המעטירה], הרי הדבר בגדר חיוב להשתתף בזה.

הרב המניק שליט"א

האיך האכיל אברהם את המלאכים בשר בחלב

ויקח חמאה וחלב ובן הבקר (י"ח ח'). במצפה איתן בכורות (דף ו' ב') הקשה האיך האכילן אברהם למלכים, חלב בתערובת של בן הבקר, והא הוי בשר בחלב, [ואף שאברהם אבינו סבר שהם ערביים, מ"מ כבר מבואר בגמ' בב"מ פ"ז א' דהיה נזהר מלהאכילם לחם טמא, וצ"ל ע"כ כמש"כ רבינו בחיי (י"ח, ח') שלא רצה

להאכילם מה שלא הורגל לאכול עכ"ל].

ובאמת היה אפשר לומר שהאכילין בזה אחר זה, ואכל תחילה חלב, ואח"כ בשר, וכן יל"פ כוונת רש"י עה"ת (ומקורו בב"מ פ"ו ב') ד'קמא קמא דתיקן איתי קמיייהו ויל"פ דהמכוון הוא, שהיה בזה אח"כ, כדי שלא יהיה בשר וחלב בהדי הדדי, וכנ"ל, וכן כ' כאן בדעת זקנים לפרש ד' רש"י הנ"ל [וכ' בזה עוד לפרש באופן מחודש מש"כ ביומא (כ"ח ב') שאברהם אבינו קיים את כה"ת ואפי' עירובי תבשילין ובפשוטו קאי על מצות עירובי תבשילין, אבל בדעת זקנים שם כ' לפרש דהכונה היא לתבשילין מעורבין והיינו שלא היה אוכל בשר בחלב מעורבין והיינו דכתי' ויקח חמאה וחלב' והדר 'בן הבקר' עכ"ד].

אולם המצפה איתן פשיטא ליה שאכלו בבת אחת, וכן הוא מפורש במדרש אחר (פסיקתא רבתי פכ"ה) ויקח חמאה וחלב, מלמד שהאכילם בשר וחלב, וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלכים 'תנה הודך על השמים' (תהילים ח' ב'), אמר להם כתוב בתורה 'לא תבשל גדי בחלב אמו' (שמות כ"ג י"ט), ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר בחלב, שנא' ויקח חמאה וחלב, מיד הוודו לקב"ה והיינו דכתיב (בפר' כי תשא ל"ד כ"ז) 'כי עפ"י הדברים האלו כרתי אתכם ברית וגו', וכתיב לעיל מיניה 'לא תבשל גדי בחלב אמו' (פסו' כ"ו) ע"כ. ומבואר להדיא שהאכילין את בן הבקר והחלב בהדי הדדי, [ועי' בדעת זקנים שעמד בזה דהוא מח' במדרשים עי"ש].

והמצפה איתן שם כ' לישב שם דהיה חלב של בהמת בן פקועה, וי"ל דאין איסור בשר בחלב, בחלב של בהמה בת פקועה עכ"ד.

ויסוד הדברים איתא כבר ברע"א בהגהו' השו"ע (יו"ד סי' פ"ז סעי' ו') שנסתפק אי איכא איסור בשר בחלב, בחלב של בן פקועה, ויסוד הספק עפ"י המבואר בגמ' (בחולין קי"ד ב') אמר שמואל 'לא תבשל גדי בחלב אמו', ולא בחלב שחוטה ע"כ, א"כ בן פקועה כיון דחשיב כשחוט, והוא מותר באכילה בלא שחיטה, א"כ אי"ז חלב אמו.

אולם רש"י (שם) בחולין כ', וז"ל 'דאמו משמע הראויה להיות אם ולא משנשחטה' עכ"ל. והיינו דעיקר המיעוט הוא משום דאינה ראויה להיות אם, א"כ לפ"ז הרי בן פקועה שפיר הוי בכלל 'חלב אמו' כיון שס"ס ראויה להיות אם, וזהו תוכן ספיקו של הרע"א. [והנהגה לש"י ר"מ (חולין ע"ד א') דבן פקועה בן ט' חי טעון שחיטה א"כ פשיטא דחלבו אסור דהרי הוא כבהמה דעלמא ממש והנידון הוא רק לרבנן דאין טעון שחיטה].

וביסוד הנידון היה מקום לתלות במה שנח' הראשונים בגדר דין בן פקועה, דהנהגה בחולין (ע"ד ב') אמרינן דאין פודין פט"ח בבן פקועה דילפי' 'שה' 'שה' מפסח עי"ש, ונחלקו הראשונים מה הטעם שבן פקועה פסול לפסח דהתוס' שם (ד"ה דגמר) כ' דהטעם לפי שהוא כשחוט, אולם ברש"י הוצרך לטעמא אחרי' דמיפסל משום שהוא יוצא דופן [כיון שלא נולד כדרך הנולדים], והיה מקום לתלות האי מילתא במח' הנ"ל דלדעת תוס' דחשיב ממש שחוט א"כ לא יהיה בו איסור בשר בחלב, אבל לד' רש"י שהוצרך לטעמא אחרינא ולא כתב משום שהוא כשחוט א"כ יהיה בו איסור בשר בחלב.

[ועי' בחי' הגרי"ז (בכורות י"ב) דרש"י אזיל בזה לש"י במש"כ (דף ע"ה ב') דאף היכא שנשחט אגב אמו מ"מ מהני ליה שחיטת עצמו משו' דד' סימנין אכשר ביה רחמנא ועדין יש לו סימנין דנפשיה ואי נימא דחשי' כשחוט ממש א"כ האיך שייך לשוחטו שוב אלא בע"כ מבו' לש"י רש"י כנ"ל דל"ח ליה כשחוט ממש, וא"כ שוב מסתבר לפ"ז דינהג בו איסור בשר וחלב ודו"ק, אולם עי' בתורת חיים שפי'

שם באופ"א, דרש"י לא פליג אלא לגבי שחיטת קדשים דס"ל דאע"ג דדינו כשחוט לגבי שחיטת חולין מ"מ ש"ך שפיר למעבד ביה שחיטת קדשים ויש להאריך ביסוד זה הרבה ואכמ"ל, ועכ"פ לפ"ד א"כ לענין איסור בשר וחלב, אפשר דלא יהיה איסור אף לד' רש"י, ודו"ק].

והנהגה הרע"א כ' להוכיח מהא דשו"ט בבכורות דף ו' ב' מנ"ל דחלב בהמה שרי, ומיתי מהא דאצטריך למיסר בשר בחלב, משמע הא לחודא שרי ע"כ, ואי נימא דבבן פקועה איכא איסור בב"ח א"כ מאי ראייה דהא איכא למידיחי דאיירי בבן פקועה דבהו פשיטא דחלבו שרי, אלא משמע דבבן פקועה אינו נוהג איסור בב"ח, עכ"ד. [ועי' בשער המלך (פ"ג מאיסור"מ ה"י), נוב"י (יו"ד מהדו"ת סי' ל"ו), נאות יעקב (סי' ז' אות ח' בהגה), שדי חמד (מערכת ב' פאת השדה סי' ד' אות ה'), ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' י"ד) מש"כ לדון בראיה זו ואכמ"ל].

והנהגה בשורש הנידון היה מקום לדון לכאורה מטעם אחר דלא יהיה איסור בשר בחלב בבן פקועה דהנהגה מבואר בפ' בהמה המקשה דהבן פקועה אינו נידון לבהמה בפנ"ע אלא בתורת אבר מאברי אמו ומשו"ה חלבו וגידו מותר וגדולה מזו מצינו בראשונים שם שדנו דאף אם הוא טריפה מ"מ הוא מותר באכילה, כנ"ל כיון שהוא נידון אגב אמו, ואמו לא טריפה, ומשו"ה ג"כ אין דנין טרפותו, ולפ"ז א"כ היה מקום לדון ה"נ לענין החלב שלו שלא יהיה ע"ז תורת 'חלב' לאוסרו בבשר אלא הוא יהיה נידון כשאר אברי האם וכנ"ל,

אלא שזה תלוי לכאורה בפלוגתא דאמוראי שם (דף ע"ד ב') דנח' שם לענין דמו של בן פקועה דריו"ח אמר אף לדברי המתיר בחלבו אוסר בדמו, וכ' הר"ן בטעמו משום דליכא לאוקמי שריותא ד'כל בבהמה תאכלו' אלא במידי דבר אכילה כגון חלב וגיד הנשה ד'תאכלו' כתיב, אבל דם לא, עי"ש באורך א"כ לפ"ז ה"נ לענין חלב ג"כ לא יהיה לכאורה בכלל ההיתר ד'כל בבהמה תאכלו' כיון שהוא לאו בר אכילה, וכנ"ל, והרא"ש שם (פ"ד סי' ה') כ' באופ"א משום שהדם נבלע בכל הגוף והרי הוא חשיב כדם האברים שפירש, של הבהמה עצמה עי"ש, [ועי' בקה"י סי' י"ט באורך בב"י דבריו], א"כ אף לפי טעם זה יל"ד ה"נ לגבי חלב שהוא ג"כ מתערב בחלב של הבהמה עצמה, אמנם לד' ר"ל דאמר לדברי המתיר חלבו, מתיר דמו, א"כ ה"נ יש לדון ג"כ אף לענין החלב [ומה שהרע"א לא תלאו בהכי אפשר משו' דבלא"ה לא קי"ל הכי] ודו"ק.

ובעיקר הדבר עדין צ"ע דהא אי איירי בבן פקועה הא לכאו' בלא"ה הוה מיתסר עליהו דהא ב"נ אסורין בבן פקועה משום אבר מן החי [דאין להם היתר בשחיטה] וכבר עמד ע"ז במצפה איתן (בבכורות דף ו' ב' שם), ועי"ש שכ' דכיון שלא מלו עדין בימי אברהם, לפי' הגרים שבימיו לא היו אלא בגדר גרי תושב עכ"ד. וצ"ב דממנ"פ אם לא היו בכלל ישראל א"כ לא היה צריך בן פקועה ואם היה נזהר שלא להאכילן ממה שהיה אוכל וכד' הרבינו בחיי א"כ בלא"ה ל"ק כלל, וצ"ל שכוונתו שהיה אוכל עמהם אבל באמת לא הביא להם ממה שהוא אכל באופן שהוא אכל מבהמה בת פקועה ולהם הביא מבהמה דעלמא ולהם לא היה איסור בשר בחלב וכנ"ל.

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלוקים וגו' ותאמר מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה

ביאר הגר"ז שהיו כאן ב' הודאות על ב' ניסים, שבבראשית רבה מובא וברכתי אותה ליתן לה בן וברכתי לברכת החלב, היינו שהיו כאן ב' ברכות הא' שיהיה לה בן והשני שיהיה לה חלב וא"כ כשהודתה שרה אמרה צחוק עשה לי כנגד מה שיש לה בן ומי מלל כנגד מה שהניקה בנים שרה, והוסיף הגר"ז שע"כ עשה אברהם משתה ביום הגמל שגמרה שרה להניק את יצחק משום שאז נשלם נס החלב והודה לשם על הכל,

ושמעתי לבאר מהגרמ"ד סולובייצקי זצ"ל שהטעם שעשה המשתה רק ביום הגמל היינו משום שהרי מבואר בגמרא ששרה הניקה במשתה הרבה ילדים כדי שלא יאמרו אסופי הביא מן השוק ויצחק באמת אינו שלהם ואחר שראו שיכולה להניק האמינו שיצחק הוא בנה, אלא שקודם שנגמל יצחק לא יכלה להניק ילדים אחרים שהרי משועבדת היא להניק את בנו של אברהם וכהדין של מינקת חבירו (שאין האשה יכולה לינשא עד שתסיים להניק את בנה מנישואין קודמים שהרי משועבדת לו), וע"כ עשה המשתה ביום הגמל כדי שתוכל להניק ילדים

המשך דבר העמק אגדה ממעמד 1

אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם.

וכ"ה בתהלים (פט) משכיל לאיתן האזרחי, חסדי ה' עולם אשירה לדר ודר אודיע אמונתך בפי, כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכן אמונתך בהם. בכוחה של ההטבה והנתינה האלוקית האין סופית להביא את האדם להתבוננות ולהכרה הפותחת את הלב לתשוקה להשכיל ולדעת את ה' וללכת בדרכיו. היצירה המופלאה השלובה מגוף ונשמה מחברת את השגת הדעת לכוחות הגוף. וכמבו' בכוונות האר"י (הובא במ"ב סי' ו') שהנשמה נהנית מרוחניות המאכל והגוף נהנה מגשמיות המאכל ומכח זה קשורים הגוף והנשמה זב"ז ע"י המאכל.

ובסה"מ (עשה ג') כ' הרמב"ם, והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פ' שמע) לפי שנאמר ואהבת את ה' איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם. הנה כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה

אחרים ג"כ.

הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא כ' ה'

יש להקשות מה הוסיף כאן ששניהם אמרו כן גם הוא וגם היא, ותירץ הגר"ח ע"פ מה דפסק הרמב"ם שבבן נח הגירושין נעשים ע"י שיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא תחת רשותו, אז בעצם טען אבימלך דאף אם היא לא אחותו באמת אלא היו בעל ואשה בכ"ז ע"י שאמר שהיא אחותו בעצם שילחה לעצמה וה"ה היא כשאמרה שהוא אחיה עזבה אותה וא"כ הם גרושים ממ"נ או מצידו או מצידה וא"כ לא חטאתי כלל.

והוכיח אברהם את אבימלך כ"א כ"ה

כתב הגר"א שהתוכחה מביאה לידי שלום שהרי מבואר שהוכיח אברהם את אבימלך ואח"כ ויכרתו ברית, וכן מבואר ביצחק שאמר מדוע באם אלי ואתם שנאתם אותי ואח"כ וילכו מאתו בשלום.

ואנוכי עפר ואפר

ביאר הבית הלוי שמעפר אף שאפשר להצמיח פירות לעתיד אמנם בעבר לא היה כלום והיינו שבא מכלום שהוא עפר, משא"כ אפר הוא להיפך שאף שבא מן החפץ אמנם אין לו עתיד ואברהם אמר שהוא לא היה כלום בעבר ולא יהיה כלום בעתיד וזהו עפר ואפר.

בהכרח, וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה כי כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחהו ותבקש האנשים לאהוב אותו, וזה על צד המשל כן כשתאהב הקל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתתו הנה אתה בלא ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה.

ועוד שם, ואהבת את ה' וכו' אהבה על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעי' מא) אברהם אוהבי שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו כן אתה אוהב אותו עד שתדרוש האנשים אליו.

מסירות נפש עבור הזולת ללא גבול וללא שיעור ונתינה באהבה שאיננה תלויה בדבר מחברת ומקרבת את הלבבות להורות דרך ולהאיר עיניים ולחזות בנועם ה'. כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. "כי באור פניך נתת לנו ה' אלוקינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום... לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך".

עמק הלכה

שאלות בהלכה לעיון הלומדים
הרה"ג רבי צבי רותן שליט"א מרבני בית ההוראה

זריזין מקדימין במיתה על קידוש ה' בספר 'הגאון' על הגר"א מוילנא זיע"א פרק לב מובא סיפור מהגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל ששמע מרבו הישיש רבי זלמן אסטולין זצ"ל שכאשר היה הגרף פוטוצקי בדרכו לעלות על המוקד, הלך לאיטו כדי להרחיק את זמן מיתתו, וכשעברו ליד ביתו של הגאון זיע"א צעק לו מבעד לחלון שימהר ללכת, ורגילים לבאר טעמו שהגרף פוטוצקי סבור היה שלעכב מיתתו עדיף כדי שלא לאבד אפילו חיי שעה, והגר"א סבר שכיון שעומד עתה לעלות על המוקד ולקיים בזה מצוות קידוש ה' יש בזה זריזין מקדימין וצריך לקרב את זמן קיום המצוה.

והנה, מקור לדין זריזין מקדימין הוא מגמ' דפסחים ד. דילפי' מקרא ד'וישכם אברהם בבוקר' דזריזין מקדימין למצוות. ולכאורה הרי הך קרא נאמר לגבי עקידת יצחק וכשמהיה אברהם לצאת עם יצחק גרם בכך למהר לאבד חלק מחייו, ומבואר שדין זריזין הוא גם במקום שמאבד חיי שעה וכמו שאמר הגר"א לגרף.

וכן מצינו בסוטה יג: שכשעלה משה להר נבו להקבר שם עלה בבת אחת, ומביאים שביאר בזה החפץ חיים זיע"א שעשה כן כיון שנצטווה 'ומות בארץ הזאת' לכן הזדרז לקיים מצוה זו שנצטווה מפי הגבורה, ומבואר כנ"ל שיש דין זריזין גם במקום שמאבד חיי שעה.

והדבר תמוה, דכיון שבין אם יילך למות על קידוש ה' מהר בין יילך לאט תתקיים המצוה, למה להפסיד חיי שעה בשביל מעלת זריזין כשיכול להרויח גם חיי שעה וגם את קיום המצוה.

ובאמת נראה לחלק בין עקידתו של יצחק ופטירת משה לבין מיתה על קדה"ש, דבעקידת יצחק המצוה המוטלת על אברהם וממילא גם על יצחק היא להמיתו, וכן אצל מרע"ה נצטווה לעלות להר כדי למות, ובמקום שזו היא המצוה הדין זריזין שלה הוא לקרב את המיתה עצמה.

מה שאין כן במצות קידוש ה' עיקר המצוה אינה עצם המיתה, רק מה שמוכן למסור עצמו למיתה על קידוש שמו יתברך, וכן נראה ברור מדברי הרמב"ם בסה"מ מצוה ע' שכתב במצות קידוש ה' ששהמצוה היא פרסום האמונה ושלא נפחד בהיזק שום מזיק, ואע"פ שבא עלינו מכריח גובר ויבקש ממנו לכפור לא ישמע לו אלא נמסור עצמינו למיתה וכו' וזאת היא מצות קידוש ה' המצווים בה בני ישראל בכללם, רוצה לומר מסירת נפשינו למות ביד האונס על אהבתו ית' ואמונת יחודו עכ"ד, ומבואר שעיקר המצוה היא פרסום האמונה בלא פחד ולא עצם המיתה, אלא שאם יצטרך למות משום כך ימות ולא יכפור. ולגבי זה הרי אם עצם ההסכמה קיימת ורק הה"ת לזה הוא למות, כשממתין עבור חיי שעה אין חסרון דזריזין מקדימין שהרי הוא כבר במצב של מסירת נפשו וגם חי חיי שעה.

וכן מבואר בספר גליוני הש"ס יומא פה. שהבין שיש חילוק בין אם המיתה היא דין וה"ת לבין אם היא המצוה עצמה, שהק' אהא דשנינו שמי שיוצא ליהרג במיתת ב"ד ואמר שיש לו ללמד על עצמו זכות אפילו אין ממש בדבריו כלום מחזירין אותו, ואם כן יהיה חיוב על כל היוצא ליהרג לומר שיש לו זכות כדי לעכב את מיתתו, ודן לומר אם כדי לקיים מצוה ד'ובערת הרע מקרבך' אדרבה צריך לקרב מיתתו משום שזריזין מקדימין ע"ש.

אמנם מהמעשה הנ"ל דהגר"א נראה שהבין שבכל אופן שהוא יש דין זריזין, ולא הבין חילוק בזה, ואפשר שמה שזירז את הגרף היה מעוד טעמים ועיי'.

אם מותר לאכול קודם שיחזור על חסרון הזכרה התפלל תפילה ושכח להזכיר יעלה ויבא או ותן טל ומטר באופן שצריך לחזור ונזכר לאחר שבא לביתו וכדו', האם מותר לאכול קודם שיחזור ויתפלל או שכיון שמחוייב בתפילה דינו ככל מי שלא התפלל שאסור לאכול קודם תפילה.

ולכא"ו יש לתלות הדבר במח' הראשונים המובאת ברא"ש ברכות פ"ד סי' ב' שכשהחסיר הזכרה שצריך לחזור עליה ולא נזכר עד לערב שאז אין הזכרה זו וכגון שכח יעו"י בר"ח, דעת כמה ראשונים שבמערב א"צ להתפלל שתיים כיון שבלא"ה לא יזכיר בתפילה את ההזכרה שחיסר, ודעת חכמי פרובינצ"א שצריך להתפלל שתיים כיון שנחשב כמי שלא התפלל כלל. וא"כ לדעת הראשונים י"ל שיכול גם לאכול קודם שחזור על התפילה ולדעת חכמי פרובינצא א"י לאכול דהוי כאילו שלא התפלל, אלא שבשו"ע סי' ק"ח סי"א חשש לדעת חכמי פרובינצא ונקט להתפלל תפילה נוספת בתורת נדבה כדי לצאת מן הספק, ולפי"ז גם בנדו"ד אין לו לאכול קודם שיחזור ויתפלל.

ובלא"ה ידועים דברי הגר"ח בכתבים שלענין טל ומטר כו"ע מודו שמתפלל שתיים גם אם לא יזכיר בתשלומין טל ומטר, וכגון שכח במנחה של ע"ש יתפלל בליל שבת שתיים כיון שטל ומטר הוא מסדר התפילה ושינה ממטבע שטבעו חכמים, ולפי"ז חיובו בתפילה אינו רק מספק אלא לכו"ע ולכא"ו יהא אסור לאכול קודם שישלים תפילתו.

אמנם נראה שגם לדעת חכמי פרובינצא שחשש להם השו"ע אכתי לא נחשב שלא התפלל כלל אלא יש שם תפילה לתפילה שחיסר בה את ההזכרה. דבסי' קכ"ו סי"ד לגבי ש"ץ שטעה באופן שצריך לחזור לא יחזוראלא יסיים תפילתו וסומך על מה שיחזור בקול רם עם הציבור ולכא"ו אם חסרון הזכרה הוא כמו שלא התפלל איך יסיים תפילתו הא לא הוי תפילה.

וכמו כן בסי' קכ"ד סי"י מי ששכח ולא אמר יעו"י בר"ח או בחוה"מ יכוון וישמע את הברכות מהש"ץ והטעם כיון שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אע"פ שבקי"ש ש"ץ מוציא. ונראה מזה שלא נחשב כמי שלא התפלל כלל דא"כ לא היה יכול לצאת בזה מהש"ץ, אלא יש משמעות של תפילה גם לתפילה כזו, ואם כן גם לגבי אכילה קודם שישלים יש מקום לומר שלא נחשב אכילה קודם תפילה כיון שכבר התפלל.

ולענין תפילת תשלומין מצינו בתהילה לדוד סי' ק"ח סי"ב שאם לא התפלל שחרית וצריך להתפלל מנחה שתיים אסור להתפלל אחר מנחה קודם תשלומין של שחרית דחשיב שנקרא קודם שחרית, ואפי' טעימה אסור כדין לא תאכלו על הדם. אולם במחנה ישראל להח"ח זיע"א פ"ב סי"ג כתב שאם בא מעבודה אחר חצות ולא התפלל צריך להמתין עד חצי שעה שלאחר חצות כדי להתפלל מנחה ואח"כ שחרית להשלמה ואז יכול לאכול, וכתב הטעם בזה שאמרו חז"ל לא תאכלו על הדם אל תאכלו קודם שתתפללו על דמכם והוא קאי על המנחה, ומשמע שבין התפילות יכול לאכול. ויש לדון אם אפשר לדמות הדברים, דלגבי תפילת תשלומין שכבר התפלל תפילה אחת כדין ויצא בה יכול לאכול למרות שחסירה לו תפילה אחרת, אבל לגבי תפילה שחיסר בה הזכרה לא נחשבת תפילה עכ"פ לדעת כמה ראשונים ומסקנת המחבר ולכן לא יוכל לאכול.

עומקא דשמעתתא

סוגיא בפרשה - הרב יעקב ישראל יהל שליט"א

בגדר מצוות הכנסת אורחים

בדעת הרמב"ם דגדר מצוות הכנסת אורחים הוא הכבוד שמכבד לאורחים

יש לברר בעיקרה של מצוות הכנסת אורחים אם מצוה זו היא חלק ממצוות צדקה, ואדרבה היא הצדקה המעולה כדאמרינן בתענית כג: שכשנותן לחם לעני הוי צדקה מעולה טפי משום דמיקרבא הנייתה משא"כ כשנותן מעות, או דילמא מצוות הכנסת אורחים היא גם כשמכניס עשיר לתוך ביתו.

והנה כתב הרמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"א מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה ו**ללוות האורחים** וכו', ובה"ב כתב וז"ל, **שכר הליווי מרובה מן הכל והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן** וגדולה הכנסת אורחים כהקבלת פני שכניה, שנאמר וירא שלושה אנשים וכו' ולוויים יותר מהכנסתן, אמרו חכמים כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים, עכ"ל.

ויש לעיין מדוע כתב הרמב"ם רק את ליווי האורחים ולא את עיקר מצוות הכנסת אורחים, שהיא להכניס לביתו אורחים ולהאכיל אותם, ובאמת דאח"כ כתב הרמב"ם שהחוק שחקקו אברהם אבינו הוא מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן, ומבואר בזה שיש בהאכלת אורחים מצוות הכנסת אורחים, וא"כ מדוע מיאן הרמב"ם בתחילת הדברים לפרש דמצוות הכנסת אורחים כוללת בתוכה את להכניס אורחים לביתו ולהאכילם ולהשקותם, וגם קשה מנ"ל להרמב"ם דעיקר מצוות הכנסת אורחים הוא ליווי האורחים. עוד זאת יש להבין מהו שכתב החוק שחקקו אברהם אבינו, הן אמת שהוא היה הראשון שנהג במידה זו, אך אכתי מדוע זה נחשב לחוק שחקקו אברהם אבינו.

ונראה דס"ל להרמב"ם דכשמכניס אורחים לביתו עיקרה של מצוה זו היא מכלל מצוות צדקה, וענין זה הוא נתינת ממון ומזון למי שנזקק לזה, וד"ז הוא בין אם האורח הוא עני ובין אם הוא עשיר וכעת אין לו מה לאכול, וכשעושה כן אין כאן מצוה ממצוות הכנסת אורחים אלא מצוות צדקה, משא"כ הליווי הוא דבר נפרד מהצדקה, שהוא נעשה בגופו ולא בממונו, ובזה י"ל דהוי מצוה חדשה של הכנסת אורחים, וזהו חוק שחקקו אברהם אבינו, שחידש שמלבד מצוות הצדקה יש עוד ענין של גמילות חסד שהוא בגופו, והוא ענין ליווי האורחים.

אולם אכתי צ"ע דלפי"ז נמצא דליכא כלל מצוות הכנסת אורחים בעצם מה שמאכיל את האורחים, דאם הוא עני או מעוברי דרכים שאין לו מקום לאכול, א"כ הו"ל מצוות

צדקה, ורק הליווי הוא מצוות הכנסת אורחים, והרמב"ם עצמו הזכיר אח"כ מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן, ומשמע דגם זה נכלל במצוות הכנסת אורחים, וכן קשה מש"כ שהוא החוק שחקקו אברהם אבינו.

ויש לבאר בדברי הרמב"ם שהוא סובר דהאכלת עניים עניינה מצוות צדקה, ועיקר מצוות הכנסת אורחים אינה החלק הזה שהוא נותן לעניים ממון, אלא המצוה היא לכבד האורחים ולקבלם בסבר פנים יפות בביתו, ובעניינים באמת עיקר המצוה היא הצדקה שבזה, אך מלבד זאת יש חלק שהוא נוסף על עצם הנתינה, והוא כבוד האורחים, ועיקר הכבוד הוא מעשה הליווי, אך יש עוד ענייני כבוד והוא שהבעה"ב בעצמו מאכיל ומשקה האורחים, וזה החוק שחקקו אברהם אבינו שמלבד מצוות הצדקה, יש ענין כבוד האורחים, והוא עיקר מצוות הכנסת אורחים, וד"ז חזינן אצל אברהם אבינו ע"ה שהוא בעצמו היה עומד עליהם לשרתם.

ודו"ק בלישנא דהרמב"ם שהחוק שחקקו אברהם אבינו הוא **מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן**, והיינו דזה עיקר המצוה שהוא עצמו יעשה כל ענייני הכבוד.

בהא דאברהם נתבע על מה ששלח שליח להביא המים לאורחים

והנה בגמ' ב"מ פו: אמר רב יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח, בשביל מה שכתוב ואל הבקר רץ אברהם זכו שיתקיים בהם ורוח נסע מאת ה', ובשביל ויקח חמאה וחלב זכו להנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ובשביל והוא עומד עליהם תחת העץ זכו להנני עומד לפניך שם על הצור וגו', ובשביל ואברהם הולך עמם לשלחם זכו לוה' הולך לפניו יומם, ובשביל יוקח נא מעט מים זכו לוהכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם.

ונראה מדברי הגמ' שהיתה תביעה על אברהם במה שעשה כן ע"י שליח. וענין זה צ"ב מאי גריעותא איכא במה שעשה אברהם ע"י שליח, הלא העיקר מה שעשה טובה לעניים שנתן להם לאכול ולשתות ומדוע נגרע שכרו אם לא הוא הלך בעצמו להביא את האוכל, ובפרט קשה לפי המבואר ברש"י שהשליח היה ישמעאל ועשה כן כדי לחנכו במצוות, וא"כ לא לחינם עשה כן, ומדוע נתבע על זה אברהם.

ועמד בזה באהבת חסד ח"ג פ"א בהגה"ה, וביאר דכיון דמצוה בו יותר מבשלוחו, לכן נגרע שכרו על מה שלא עשה את המצוה בעצמו אלא ע"י שליח. אמנם יל"ד בדבריו לפמש"כ האחיעזר ח"א סי' כ"ח [ענף ב' אות ט"ז] ועוד אחרונים דבמצוות שבין אדם לחבירו שכל תכליתם היא ההטבה לחבירו ליתא לכללא דמצוה בו יותר מבשלוחו, ורק במצוות שהם אקרקפתא דגברא בזה אמרינן דמוטב יעשה הוא ולא שלוחו.

אמנם נראה דלהמבואר א"ש דאע"ג דבשאר מצוות דבין

אדם לחבירו אין חילוק אם עושה כן בעצמו או ע"י שליח, מ"מ מצוות הכנסת אורחים שאני, שכל עיקרה של מצוה זו אינו בטובה שיש לאורח מה לאכול, אלא עיקר המצוה היא בכבוד שמכבד בעל הבית את האורח, ואחד ממניי הכיבודים הוא במה שהוא טורח בעצמו להביא בפניו את האוכל ולשרתו בכל מה שצריך, וא"כ כאשר אברהם אבינו הביא לאורחים את המים ע"י שליח, נגרעה בזה עיקר המצוה, ולכן היה בזה צד תביעה על אברהם שלא עשה כן בעצמו.

ביאור לפי"ז בדברי הגמ' גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת ביהמ"ד

והנה אי' בגמ' בשבת קכז. גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת ביהמ"ד, ובאהבת חסד פירש דאשמועינן בזה דמבטלים תורה לצורך מצוות הכנסת אורחים, וכתב שם דהיינו דווקא היכא שאין המצוה יכולה להיעשות ע"י אחרים. ולפי"ד קשה א"כ מאי חידוש איכא במצוות הכנסת אורחים יותר משאר מצוות, הלא הן דינא הוא בכל המצוות שמבטלים תורה בשביל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים.

ונראה הביאור בזה דכיון דעיקר מצוות הכנסת אורחים אי"ז עצם הנתינה אלא הכבוד שמכבד להאורחים, א"כ יש ענין שהבעה"ב עצמו יעשה כן, דע"י אחרים יתמעט הכבוד, וכדחזינן אצל אברהם שהקפיד לעשות כל ענייני הכבוד בעצמו, וא"כ י"ל דהך חידושא איכא במצוות הכנסת אורחים יותר משאר מצוות, דכיון דמצוות הכנסת אורחים אין עיקרה בעצם הנתינה אלא בכבוד, וממילא אם ימנה שליח לתת האוכל לאורחים אין זה חשוב שהמצוה יכולה להיעשות ע"י אחרים, ולכן מבטלים תורה בשביל להכניס את האורחים בעצמו, ולא סגי במה שימנה שליח לזה, אא"כ יצוייר אופן שבו לא יתמעט הכבוד במה שהמצוה תיעשה ע"י אחרים.

והענין יבאר יותר ע"פ מש"כ בשו"ע הרב ללמוד מדברי הרמב"ם דבמצוות כבוד שבת איכא חיוב על כל אחד ואחד להתעסק במצוה, דזה גופא כבוד המצוה, ואע"פ שבכל מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אינו פוסק מתלמודו לצורך קיום אתה המצוה, מ"מ שאני מצוות כבוד שבת דא"א לה למצוה להיעשות ע"י אחרים, דהמצוה אינה רק בתוצאה שיהיה הכל מוכן לו לשבת, אלא יש מצוה בעצם ההתעסקות במצוה, משום שזהו כבודה של המצוה. ועי' עוד בזה מש"כ הגרי"ז [נד' בחי' הגר"ח על הש"ס סי' י"א].

ועי' בשער הציון סי' ר"ג, לענין כבוד שבת, שכתב דלא אמרינן שיתן לשליח לעשות ההכנה לשבת כדי שלא יבטל מתלמודו, דהא מצוה בו יותר מבשלוחו, וכל מאי דאמרינן שילמד תורה ויתן לאחרים לקיים המצוה, היינו במצוות כמו חסד, אך במצוות שהם בגופו מצוה בו יותר מבשלוחו [ודבריו בזה נוטים לסברת האחיעזר שהובאה לעיל] ועוד כתב דשאני דין כבוד שבת דחמיר. ומתבאר מדבריו ב' אופנים אם דין הוא בכל מצוות

שבגופו שיתבטל מלימודו כדי לקיים המצוה בעצמו או דרך בכבוד שבת דינא הכי הוא אך הא מיהת במצוות חסד והדומה לה ודאי אינו מתבטל מלימודו כדי לקיים המצוה בעצמו, ולפי"ז היה ראוי שהכנסת אורחים הדין הוא שאין לו לבטל מלימודו כדי לקיים המצוה בעצמו, אמנם למשנ"ת מצוות הכנסת אורחים דמי למצוות כבוד שבת, שבזה כל עיקר המצוה שיעשנה הוא בעצמו ולא ע"י שליח, שכך הוא כבודם של האורחים.

וזהו שחידשה הגמ' שגדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש, היינו דמצוה זו מבטלים תורה בשביל קיומה יותר משאר מצוות, דבשאר מצוות הענין שיעשה את המצוה הוא בעצמו ולא ע"י שליח הוא מעלה שאינה מגוף המצוה, משא"כ הכנסת אורחים שכל עיקר צורת המצוה הוא שיעשנה הוא בעצמו, א"כ אפילו שתוצאת המצוה יכולה להתקיים ע"י אחרים, מ"מ מבטל האדם תורה כדי לעשותה בעצמו.

בנידון אי איכא מצוה בהכנסת עשירים לביתו

ולפי כל משנ"ת הרי דעיקר מצוות הכנסת אורחים אין עניינה בהכנסת העניים לביתו ומה שנותן להם אוכל, אלא במה שמכבד את האורח ומלווהו, ולפי"ז י"ל דכל מצוות הכנסת אורחים אינה דווקא בעניים אלא אף כשמכניס עשיר לביתו ומכבדו ואח"כ מלווהו ג"כ איכא בזה קיום מצוות הכנסת אורחים.

והדברים מפורשים בספר יש נוחלין לאביו של השל"ה הק' [הביאו השל"ה במס' פסחים פרק נר מצוה] שכתב וז"ל, והכניסו אורחים בבתיכם, רוצה לומר עשירים, דכל היכא דנזכר מצוות הכנסת אורחים רוצה לומר דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שאז יקרבתם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם, דכל ההולך בדרך עני הוא באותה שעה, כמו שאמרו חכמי המשנה ז"ל במסכת פאה, וראיה מאברהם אבינו ע"ה שסבר שהמלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם שלושה שורים להאכילם הלשונות בחרדל, אבל הכנסת עניים ממש בכלל צדקה הוא, וכן הוא בליקוטי מהרי"ל.

ובהגהות על הספר מנן המחבר ה"ה רבי יעקב אחי השל"ה כתב דנראה דבהכנסת אורחים תרתי הוא דקעביד צדקה וגמילות חסד, וכמו שאמרו גמ"ח בין לעניים ובין לעשירים, ואברהם אבינו כשהכניס האורחים לביתו לא ידע אם הם עניים או עשירים, וקרי ליה גמ"ח בפרק מפנין.

קולות שהקילו בשביל מצוות הכנסת אורחים

והנה מצאנו בב' מקומות שהקילו בהם בשביל הכנסת אורחים, חדא בשבת קכז. דמבואר דשרי לפנות קופות בשבת מפני האורחים, ואע"ג דבעלמא אסור מ"מ מפני מצוות הכנסת אורחים הותר איסור זה, ועוד מצאנו קולא בהלכות מליחה שכתב השו"ע י"ד סי' ס"ט ס"ו דשיעור שהיה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל שהוא כדי שליש שעה בקירוב, וכתב ע"ז הרמ"א דיש לסמוך

ע"ז בדיעבד, או לכתחילה לכבוד אורחים או לכבוד שבת, אבל בלא"ה המנהג הוא להשהות במלח למשך שעה. ובשני מקומות אלו מבואר שלא בכל אורח נאמר כן, שהרמ"א באו"ח סי' של"ג כתב וז"ל, וכל שבות שהתירו לצורך מצוה הותר ג"כ לצורך אורחים, ולא מיקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבריו לסעוד אצלו לא מיקרי אורחים ואינה סעודת מצוה רק סעודת הרשות, עכ"ל. וכן הביא הבית יוסף. ומבואר דליכא הכנסת אורחים בעשירים, אא"כ אין להם מה יאכלו, אך אם חבירו דר בעירו והוא מזמינו לאכול אצלו, בזה לא מיקרי הכנסת אורחים.

וכן מבואר לענין מליחה בפתחי תשובה שם ס"ק י"ג שהביא מש"כ בסולת למנחה [הנד' בסו"ס תורת חטאת להרמ"א] כלל ט"ו דין ג' בשם תורת האשם [לבעל תוס' יום טוב] שלא הקילו אלא באורח שאין לו מה יאכל, אך אם זימן אצלו את חבריו אין בזה הקולא דמליחה, אך כתב שם שהוא עצמו חולק על זה ומ"מ זהו דווקא לכתחילה, דהיינו שלא יזמין את חבריו אם יודע שצריך להקל בשביל זה בדינים אלו, אך אם כבר הזמין את חבריו, אז יש להקל גם באורח כזה.

ולכאורה כל זה הוא שלא כדברי היש נוחלין שמקורם בדברי המהרי"ל דעיקר הכנסת אורחים הוא לעשירים, שבדבריהם מבואר שכשמזמין את חבריו שיאכל אצלו אין את הקולות שהקילו בהכנסת אורחים.

אמנם נראה לדון דאין כאן סתירה, דאפשר דאף הרמ"א והתורת האשם מודים דהכנסת אורחים עיקרה היא בעשירים, ומש"כ דבמזמין את חבריו שיאכל אצלו ליכא מצוות הכנסת אורחים, י"ל דהתם איירי שמזמין את חבריו אצלו לא מפני שיש לחבירו צורך בדבר, אלא שמזמינו מפי שנהנה לאכול בחברת מרעיו, ובזה כיון שאי"ז נועד לסייע לחבירו אלא להנאת שניהם שנהנים לאכול ביחד, ליתא למצוות הכנסת אורחים, אך אם מזמין את חבריו מפני צורך חבריו, וכגון שחבירו חלש ואין לו כ"כ כח להכין צרכי הסעודה בעצמו, ולכן הוא מזמינו אצלו, או שחבירו יושב בדד ורוצה הוא לשמחו, בזה כו"ע מודו דאיכא מצוות הכנסת אורחים.

ויש ללמוד לזה דיעו"ש בט"ז בסי' של"ג שכתב ע"ד הרמ"א דפשוט הוא דהמזמין את חבריו שיאכל אצלו לכבוד אורח הבא אצלו, שגם חבירו בכלל אורח לענין זה. ומבואר מזה דמצוות הכנסת אורחים מתקיימת גם במי שיש לו מה לאכול, וכל כוונת הרמ"א בזה היא לומר דבעינן שיהיה זה לכבודו של האורח, לאפוקי היכא שהזמין חבריו אצלו מפני שנהנה לאכול בחברת מרעיו.

בדברי התורת האשם דבעניינים ליכא כלל מצוות הכנסת אורחים

ועי"ש בפתחי תשובה הנ"ל במה שהביא מהסולת למנחה שהביא מהתורת האשם דמקום שהוזכר כבוד

אורחים היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים, או עניי בן טובים, או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה, אבל לא הגרועים או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון, שהם בכלל צדקה. ועי"ש בסולת למנחה שהקשה ע"ז ממעשה דאברהם שהאורחים נדמו לו כערביים ואעפ"כ כיבדם מדין הכנסת אורחים, וכתב דיש ליישב.

וע"ע בספר החיים לאחי המהר"ל שער פרנסה וכלכלה פ"ג שכתב וז"ל, וראוי לאדם לקרב שכניו ומיודעיו, עי' יבמות סב; אפילו הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצות הכנסת האורחים שמנו חכמינו ז"ל מכלל המצוות שהאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקרן קימת לו לעולם הבא, שהנותן אכסניא לאורח הבא לא מקרי הכנסת אורחים כי האורח מאליו הוא בא והוא לא הכניסו, עכ"ל. ועי' עוד מש"כ בגליוני הש"ס בשבת קכז. וכל זה יסודו בדברי המהרי"ל.

וחזינן חידוש גדול בדבריהם דלא רק דאיכא מצוות הכנסת אורחים בעשירים, אלא כל המצוה היא רק בעשירים, אך בעניינים הקבצנים שעוברים ממקום למקום ליכא כלל למצוות הכנסת אורחים, דכל המצוה בזה היא רק מצוות צדקה, ומשמע מדבריו דבהם ליתא להיתר דמליחה ולהיתר דפינוי האוצר, ובאמת שכן משמע במש"כ היש נוחלין הנ"ל, אלא שבהגה"ה מבנו כתב דבעניינים איכא גם מצוות צדקה וגם מצוות הכנסת אורחים, אך בדברי היש נוחלין עצמו משמע דכל מצוות הכנסת אורחים היא רק בעשירים ולא בעניינים. ודבר זה צ"ע דהן אמת דשם המצוה בעניינים היא מצוות צדקה ולא מצוות הכנסת אורחים, מ"מ אמאי לא הותר פינוי האוצר לצורך הכנסת עניינים אלו לביתו, ומאי שנא כשמכבד אורחים עשירים מהחיוב לכבד עניינים קבצנים.

ואפשר לבאר בזה דכיון דבעניינים עיקר המצוה היא מצוות צדקה, אף שיש מצוה לכבד את העני כשנותן לו צדקה מ"מ אי"ז אלא הידור במצוות צדקה, ובשביל הידור מצוה לא הותר איסור פינוי האוצר, אך כשמכניס עשיר לביתו א"כ אין כאן הידור מצוה אלא כך היא עיקרה של מצווה, וכיון דהוא גוף המצוה ולא רק הידור לכן הותר בזה האיסור, ואכתי צ"ע.

ויש להביא בכל זה מש"כ המהר"ל בחידושי אגדות בשבת שם, וכן הוא בנתיב גמ"ח פ"ב, לבאר מה שהכנסת אורחים גדולה יותר מקבלת פני שכינה, משום שכשמכבד את חבריו הרי הוא מכבד את השכינה שרצון השי"ת שהאדם שנברא בצלם אלוקים לא יחסר לו כלום, וכשמכבדו הרי הוא כעין קבלת פני שכינה, ועיקר מצוות הכנסת אורחים היא הכבוד שמכבד לאורח, עי"ש באורך.

עומקה של הלכה

הגאון רבי ישראל משה בלוי שליט"א רב ביהכ"ס תורה ותפילה שלב ב'

הברכה על פופקורן

ט] פופקורן - הם גרעיני תירס מיובשים, שהתבקעו ותפחו ע"י חום, בקליה באש או במכשיר אלקטרוני מיוחד, וכתבו בספרי השו"ת שברכתם בורא פרי האדמה, וכל אחד מהם כתב טעם לכך בסגנון שונה, ונצטט להלן את עיקר דבריהם.

הקרן לדוד (חאו"ח סי' נב אות ד) כתב שברכתו בורא פרי האדמה, ובתחילת דבריו כתב לדון שמא א"א לברך עליהם בפה"א כיון דלא נטעי להו אדעתא דהכי, של אכילה באופן זה, אלא כדי לעשות מהם פת או דייסא או מאכל בהמה

. וכתב לדחות ולהוכיח שבדבר שהוא עיקר הפרי לא איכפת לן במה דלא נטעי אדעתא דהכי. ומקור דבריו מתשובת הרשב"א שכתב לחלק בין בוסר לבין שקדים הרכים וקורא של דקל, דבוסר כיון שהוא הפרי עצמו שנטעו אדעתא לאוכלו, לא איכפת לן במה שלא נטעו על דעת לאוכלו קודם גמר בישולו, וברכתו בפה"ע, משא"כ שקדים הרכים שרק קליפתן נאכלת ואינם הפרי עצמו, וכן הקורא אינו הפרי עצמו ולכן כיון דלא נטעי להו אדעתא דהכי ברכתם שהכל, ולפ"ז הפופקורן הוא הפרי עצמו ולכן לא איכפת לן במאי דלא נטעי להו אדעתא דאכילה באופן זה, וא"כ ברכתו בפה"א

. ובסוף התשובה סיים וכתב: "ושמעתי שנוהגין לברך עליהם שהכל, ואינו נכון", עכ"ד.

ויש להעיר על סברא זו דבדבר שדרכו לאכול אחר בישול אין מברכים עליו חי משום דכיון דהדרך לאכול רק אחר השינוי לא נטעי אינשי לאכול קודם השינוי של הבישול, וצריך לומר דכיון דהדרך לאכול אחר שינוי של בישול וגם פופקורן נעשה ע"י שינוי של בישול למרות שאינו באופן בישול רגיל סו"ס באופן כלל נטעי לאכול אחר שיתבשל ולא איכפת לן באופן בישול שונה וכיסוד הרשב"א לגבי בוסר.

בשו"ת באר משה (ח"ב סי' יב) הביא את דברי הקרן לדוד וכתב שאמנם דבריו טובים ונכונים מאד, אולם בארה"ב שונה המציאות ממה שהיה באירופה ולכן

אין צריך לדבריו, שבארה"ב ידוע ומפורסם שישנם שדות גדולים ונרחבים שזורעים בהם תירס כדי לעשות ממנו את הפופקורן, והוא בכלל נטעי להו אדעתא דהכי, ולכן מברכים עליו ברכתו הראויה, בורא פרי האדמה, עכ"ד

. ולפי דבריו אפילו אם נחשיב את אופן עשייתם כשינוי צורת הפרי, אין זה מגרע בברכתו, מפני שלכתחילה הוא נזרע לאוכלו בצורה זו, והכלל שפרי שהדרך לאוכלו כשהוא מעוך ומרוסק לא איבד את ברכתו הראויה, ולכן במדינות שזורעים הרבה מאוד תירס גם כדי לעשות פופקורן, ברכתו בפה"א, ויש לבחון הענין בכל מקום ומקום לפי מה שהוא.

אמנם סברא זו ג"כ אינה מקובלת משום דנקטינן לעיקר דלא אזלינן בתר אותו המין אלא בתר כלל המין ולכן במבה ברכתו שהכל וכן רסק עגבניות ברכתם שהכל אע"ג דיש זן מיוחד של עגבניות ושל תירס לזה, אלא משום דאזלינן בתר כלל המין וה"ה בפופקורן.

אולם ישנם פוסקים הסוברים שפופקורן אינו נחשב לשינוי הפרי, ולפי דבריהם בכל מקום שהוא תהא ברכתו בורא פרי האדמה, כן מובא בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל (בקובץ תורה והוראה - תשל"ג), וכן כתב האור לציון (פרק יד תשו' יא) וסברתו לחלק בין פרי מרוסק שצורת הפרי לא קיימת כלל וכלל, לבין פרי שרק החליף צורה, וז"ל: "נראה פשוט שפופקורן חשיב צורתו קיימת, אף שהחליף צורה, שהרי זו הצורה של תירס התופח בחום, וכמו פרוסות תפוח"א המטוגנות בשמן [צ"פס], שאע"פ שאין עליהם את צורתם הראשונה, מ"מ חשיב צורתם קיימת וברכתם בפה"א, ולא דמי לפרי מרוסק שאין עליו כלל צורת הפרי, שמה שמתבאר מהגמ' בברכות (לח ע"א) שפרי שנשתנית צורתו ברכתו שהכל פירושו שבטלה חשיבות צורתו, וכגון שנתמעך, וכלשון שהביא מרן בשו"ע (בסי' תמב ס"א) לענין קילור וכו' שנתן לתוכו חומץ, שמותר בשהייה בפסח, שהרי נפסד צורת חמץ, והפירוש שם שחשיבות החמץ בטלה, וה"ה לכאן, ולכן אף שנשתנה מצורתו הראשונה, חשיב צורתו קיימת, ומברך עליו בורא פרי האדמה" עכ"ל האור לציון

עמק תשובה

הערות והארות על הנכתב בגיליונות קודמים

לכבוד מערכת העלון הנפלא בעמק איילון הע"י אשריכם תלמידי חכמים, הגעתי לשכונה לשבת פרשת נח, והתפעלתי לראות עלון שכזה גדוש בד"ת מהת"ח של השכונה הנושאים ונותנים בפלפולה של תורה ובריתחא דאורייתא, יהי חלקי עמכם!

בענין מש"כ הרב יהודה ניסים שליט"א על משקל התיבה, וחישוב בחשבון נפלא את משקל המים שבי"א אמה שבהם שקעה התיבה, והסיק מכך שמשקל התיבה היה כמשקל אותם המים, נראה לענ"ד להעיר שלפי כללי הטבע שהטביע הקב"ה בבריאה בחכמתו צ"ל שמשקל התיבה היה פחות מכך, ובערך כחצי ממשקל המים שבי"א אמה שבהם שקעה, וכדלהלן בס"ד.

דהנה ידוע, כי במאזניים רחוקות מהמרכז מרחק שווה, מפני שככל שהכף תהיה רחוקה יותר מהמרכז, תכריע יותר בקלות את המאזניים למרות שמשקל הדבר הנתון בכף יהיה קל יותר, והוא מפלאי הבריאה [יעוי' בחובות הלבבות - איני זוכר כעת היכן - שהביא את הדבר כדוגמה לדבר שמוחש במציאות גם אם אינו מובן מדוע הוא כך] והטעם לכך, הוא שככל שהמשקל רחוק יותר מהמרכז כל נטיה קלה של המרכז תגרום שהמשקל ירד או יעלה הרבה יותר ממה שהיה יורד או עולה אם היה קרוב למרכז, וממילא משקלו משפיע הרבה יותר על כל תנועה, כיון שהמשקל הקרוב מושך לכיוונו בכח משקל היורד או עולה קצת מאוד, והרחוק מושך בכח תנועה גדולה של המשקל.

ולפי זה גם דבר השוקע במים גם כשמשקלו פחות ממשקל המים אותם מוציא, אעפ"כ ישקע מפני שבדבר השוקע, כיון שהוא מוצק, כשאינו שוקע, החלק העליון שבו גבוה מפני המים, וכששוקע, כל משהו ומשהו במשקלו יורד את כל המרחק שבו החפץ שוקע, ובענייננו כל משהו ומשהו בתיבה יורד י"א אמה בהישקעות התיבה י"א אמה, אבל המים, כיון שהם נוזלים, גם כשהתיבה שוקעת אין כולם עולים י"א אמה, אלא מתפשטים הם על פני כל המים, כיון שלא בכוס מים עסקינן אלא בעולם שלם המלא מים, ויש להם הרבה מקום להיכן להתפשט, וא"כ גם תיבה במשקל פחות מהמים תצליח לשקוע ולהוציא את המים, אלא שאעפ"כ עדיין צ"ל שמשקל התיבה גדול מאוד, כחצי ממשקל המים [ואכמ"ל לבאר מדוע דווקא חצי], והקושיה כיצד נח הכניס את כל המאכלים לתיבה בעינה עומדת.

לכבוד ויקר עמלי התורה ולומדיה אברך מירושלים

בענין קושיית הגר"צ רותן שליט"א איך חוזרים להתפלל

כששכח טל ומטר או יעלה ויבוא בתפילה, הרי קרוב הוא שאף בחזרה לא יכוון כמש"כ הרמ"א בסי' ק"א ס"א, עכתו

ד, ולא הבנתי כוונתו דמ"מ חוזר בזביל ההזכרות שדילג ולא חיישינן לברכה לבטלה כמש"כ האחרונים [שהביא הרב שליט"א בדבריו] וע"כ נראה שכוונתו לשאול שקרוב הוא שאף בחזרתו ישכח להזכיר אזכרה זו.

ונראה ליישב דדווקא בכוונה אומרים שקרוב לודאי שלא יכוון לפי שאותה סיבה שלא יכל לכוון מתחילה קיימת גם עתה, אבל בהזכרת טל ומטר וכדו' אם שכח מחמת שלא היה דעתו א"כ ע"כ עכשיו יתן דעתו להזכיר ולא ישכח, [ובאמת גם לענין הכוונה מצינו בשעה"צ סי' צ"ו סק"ב שאם לא כיון מחמת שהיה בידו חפץ המבלבל כוונתו יכול לחזור ולהתפלל אף בזה"ז] ואה"נ דמי שרגיל לשכוח טל ומטר בתפילתו אינו יכול לחזור להתפלל אם לא שיזהר היטב כגון להסתכל בסידור וכדו' ופשוט.

הרב יהודה בריקמן שליט"א

מה שתמה הרב ראובן יוסף שרלין שליט"א דלדברי גם בכל עבירות שבין אדם לחבירו מקטרג בראש, עי' רש"י י"א ט' דמשמע באמת דעיקר הקיטרוג היה משום המריבה שהיתה ביניהם ע"י הגזל, ואפשר שעיקר הגורם למחלוקת היה הגזל או שבאמת לא חטאו אלא בגזל, או שהוא חמור יותר או משום שאין קיום לעולם בלא זה, ואף דלא תרצח חמור יותר ואין קיום לעולם בלא זה, אפשר שלא חטאו בזה דהא נשותיו של למך פרשו ממנו ע"י הרציחה ואף שהיה בשוגג, וחם סירס אביו כי אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירושת העולם וכו' משמע שלא היה נפוץ הרציחה.

הרב משה צור שליט"א

ליזהר מאוד בשבת לזכור להשלים מאה ברכות

בדברי מורינו הגרמ"י בלוי שליט"א בדיני ברכות א, סעיף יד, נזקרה טעות סופר במה שכתב שבשבת חסרים כחמש עשרה ברכות, דאמנם במג"א מו"ח כתב שחסר יג ברכות, הביאו המ"ב ס"ק יד, אכן המתבונן יראה דכמה ברכות שמנה אינן נוהגות במקומינו כמו ברכת יראו עינינו, וכן ברכת המזון על כוס שהחשיבה לשתים בכל אחת מג' סעודות השבת, כל השש הללו רבים אינם נוהגים בזמן הזה משום שאין נוהגים לברך בכוס ביחיד, הן משום שאין מברכים על כוס אפילו בזימון, והמתבונן יראה שבסתמא חסר כגו א כד ברכות, וגם זה רק כשיזהר לחתום ברכת מקדש שמו ברבים בשם, וגם יזהר בברכת המפיל [אף שהיא חיוב גמור כדכתב במג"א רל"ט, ב, והגאון רבי משולם פינקלשטיין זצ"ל בתוספות חיים

שעל חיי אדם כלל לה, מ"מ רבים מקילין בה בעצלותן, בלא טעם מספיק, ופעמים איכא אונסא דשינה כביכול, ובפרט שתחילתו בפשיעה].

חשבון הברכות בשבת קודש שחסרים כד ברכות, להגיע למאה לדעת הכל

וזהו החשבון בליל שבת בתפלה 11, קידוש, נט"י עם בהמ"ז, והמפיל 9, ובשחרית נט"י, ואשר יצר, וברכות התורה 6 (להרמ"א שברכת הערב נא היא בפני עצמה, ולנוהגים והערב נא, יש 5), ברכות השחר 15 (עם ברכת המקדש שמו ברבים), ברכת הטלית, פסוד"ז, ברכות ק"ש, ותפלת לחש דשחרית ומוסף 20, קידוש, נט"י, בהמ"ז, ומנחה 14, וסעודה שלישית כשרק הנט"י לפני השקיעה 2, כדלקמן דבהמ"ז דלאחר אשקיעה לא נחשב, ובחשבון כל זה יוצא סה"כ 77 ברכות, וראוי להחמיר עוד אחד כנגד והערב נא, אם כן יוצא שהמספר התמידי שראוי להשלים עם מברך כל הנ"ל [שכולל ברכת המקדש שמו, והמפיל], עוד 24 ברכות ועכ"פ 23 לכו"ע, ויש להוסיף עוד ולמנות ברכת אשר יצר המזדמן לכל אחד לפי ענינו, ולמזמן על כוס ושותה רביעית יש עוד 6, אם עושה כן גם בסעודה שלישית לפני השקיעה, ולהמברכים בהמ"ז דסעודה ג' לפני השקיעה מצטרף עוד 4, וכן הרבה מקדשים ביום השבת על מזונות, לפני הסעודה, וראוי אז להוסיף עוד מיני ברכות, וכן בשאר השבת על מגדים, ובשמים, ובשימת לב ורצון חזק יוכל להשלימו בקל.

חיוב גמור לברך מאה ברכות, ומי שלא שם לבו לזה בשבת לא יצליח להשלים

ובזה אזכיר מה שאני מתבונן הרבה, דמצוה זו דמאה ברכות שהיא חיוב גמור כדאיתא בשו"ע מו"ג, וכ"ה בזוהר הקדוש סו"פ קורח, (ועיין שדי חמד ח"ג מערכת ח אות לד, דף יג-ב בזה), ולבה"ג היא מצות עשה ממנן תרי"ג, ובימי חול אין שום נסיון בה כמעט, כי כמעט לא מצוי שלא יהא לו הך מנינא כי יש ברכות בשפע רב [רק צריך לזיהר לכוון בהם], מ"מ מצוה זו אצל רבים בשבת היא כמת מצוה שאין לו דורשים, שהדבר בדוק ומנוסה שמי שאינו שם אל לבו בכל שבת ושבת לזכור למנות ולהשלים כל כד הברכות החסרות, ברור הדבר כשמש שמשליך מצוה זו אחר גוון, ולא זוכה לקימה, וזה בא בערמת היצר לעוור העינים מזה, שכשלא יחזר אחר דברים להשלים הברכות לא יגיע למאה, כי קשה למצוא בסתמא עוד כד ברכות בלי שימת לב, אם לא שיבער הענין בקרבו, לחזר להגיע למנין הראוי.

בהמ"ז של סעודה ג אם מצטרפת לק' ברכות דשבת, תמיה עצומה על הגר"ש ואזנר זצ"ל בזה

עוד כתב מורינו הרב שליט"א בסעיף טו, בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל דארבע ברכות של בהמ"ז בסעודה ג' אחר צאת הכוכבים, עולים לחשבון השבת, והוא משבט הלוי ה,כג, אכן המעיין שם יראה שדבריו בנויים עפ"ד רבינו המגן אברהם מו"ח במה שכתב שם שביום כיפור חסר עוד סעודה אחת, ודייק מזה השבט הלוי, דמכלל זה נשמע דסעודת מוצאי יוה"כ"פ נחשב לחשבון המאה ברכות של יום כיפור, דאי לאו הכי היה לו למג"א למימר

דחסר ב' סעודות, עכ"ד, אבל מה נעשה שדבריו קשין מאוד לשמוע, דכבר פירש שם הגאון רבי עקיבא איגר זצוק"ל דכונת המג"א דחסר עוד סעודה אחת, מלבד כל ימי התעניות שיש מאה ברכות, ורק ביוה"כ"פ שמפסיקין מבעוד יום חסר עוד סעודה אחת, וכבר כתב כן במחצית השקל וכ"כ הלבושי שרד, נמצא דסעודת מוצאי כיפור לא עלה על לב שום אדם דיחשב למאה ברכות של יום כיפור, וכדכתב להדיא הנתבי חיים שם, ופשיטא שכ"ה סתימת ופשיטות כל הפוסקים שם, ובפרט זה לא מצינו בו שם פלוגתא, ומהו זה שכתב שבט הלוי שם "בנידון דידן כולי עלמא מודים דמצטרף, וגם כל הפוסקים העתיקו דברי מגן אברהם כפשוטן", וכפי אשר תחזנה עינינו, נהפוך הוא, לא מצינו בפוסקים דחשבוהו לסעודת שבת כשבת לענין זה, עד שדברי הגר"ש ואזנר זצ"ל בזה תמוהין מאוד, כמדובר.

דברי גדולי ישראל שאין הברכות בסעודה ג' אחר השקיעה מצטרפים לשבת קודש

והכי שמעינן להגר"ש"ז אויערבך זצ"ל דבסעודה ג אחר צאת הכוכבים, נחשבו ליום ראשון, כדכתב במנחת שלמה ח"ב סימן ד [אות כז], הובא בהליכות שלמה [תפלה דף רעא], וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות ח"ד סימן ס בסופו, וכן מסופר על הגרי"ז הלוי זצ"ל שכשראה בשבת שחסר לו מאה ברכות דקדק לברך בהמ"ז דסעודה שלישית לפני השקיעה, (עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ג דף רעא). וכבר ידוע דעת הרא"ש ובנו הריב"ה זצ"ל בטור סימן תרצה, הסוברים דאף "רצה והחליצנו" אין אומרים, וכן פוסק הכף החיים ס"ס קפח להלכה, ואנן אומרים כן רק מספק כדכתב המג"א רעא,יד, ובבה"ל ס"ס קפח הביאו.

האם יש טעם לפטור נשים ממצות מאה ברכות?

עוד כתב מורינו הרב שליט"א בסעיף יט, גבי נשים דפטורות ממאה ברכות, והוא משבט הלוי שם, וטעמו שם דפשטות הפוסקים מדמנו ברכת טלית ותפילין דלא שייכא בהו הך תקנתא, וכ"כ עוד מפוסקי זמנינו, אבל לא מצאו טעם מתוק בזה לחלק בין איש לאשה ביסוד התקנה שמביא ליראת שמים ודבקות בהשם וכו', דפשיטא דאין לחלק בזה ביניהם, וגם לא הוי כמצות עשה שהזמן גרמא, ובאמת אמרתי בזה ע"פ מה שאחז"ל (במדב"ר קרח ח,כא) "שהיו מתים מאה אנשים בכל יום" ולכן תיקן דוד המלך ק ברכות, והובא בטור סימן מו ועוד, ואם לשון חז"ל אנשים (ובמק"א בחורים) בדוקא, שמעינן דמעיקרא היתה תביעה מן שמיא רק לזכרים. וברוך היודע. ומ"מ ראיתי מובא (נוטרי ברכה דף עח) מהגרי"ש אלישיב זצ"ל והגראי"ל שטיינמן זצ"ל דגם אשה חייבת במאה ברכות, וכן אמרו בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ופשיטא שראוי ליר"ש להחמיר בזה עד כמה שאפשר, בלי שיפגע מזה דברים אחרים כמובן.

הרב ראובן יוסף שרלין שליט"א

וז"ל רבינו יונה באגרת התשובה על הדלקת נרות ש"ק, ותדליק היא בעצמה לא ע"י עבדה ושפחתה אפי' הם יהודים... כדי שתיטול שכר המצות שיהא ניכר לכל החיבה שהיא מחבבת המצות. עכ"ד. והיינו שדבר זה א"א ע"י שליח.

ובשו"ת מהר"י ברונא (סי' רט) כתב ומה ששאלת אם יכול לעשות שליח לפדות את בנו, נראה שיכול למנות שליח אם צריך לכך כמו שאדם עושה שליח למול את בנו, אבל מצוה בו יותר מבשלוחו בשביל הברכות ושאר הטעמים, עכ"ד. ויש כאן טעם נוסף שע"י עצמו יכול לברך בעצמו. ולפ"ז ה"ה בבדיקת חמץ עדיף שיבדוק בעצמו כי כאשר בודק ע"י שליח מברך השליח כמבואר בסי' תל"ד.

ובשו"ע סי' תל"ב (ס"ב) כ' ואם בעל הבית רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו. וכתב המג"א שיבדוק גם הוא בעצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו, ובא"א ביאר בדבריו דמצוה בו היינו לעשות קצת מהמצוה, ע"ש שהביא רא"י לזה. וצ"ב אמאי אין כל המצווה בכלל כיון שמה שמרבה בטירחא מורה יותר על חיבת המצוה ומגדיל כבוד שמים שמחבב את המצווה.

ובשו"ת אחיעזר (ח"א אבה"ע סי' ככח) כ' דמצוה דגירושין שאינה מצוה אקרקפתא דגברא ורק דין מדיני התורה והמצוה בזה הוא משום תקנת עגונות והוא בכלל גמ"ח לא מצינו מצוה בו יותר מבשלוחו במצוה של גמ"ח בין אדם לחבירו. וצ"ע מהא דאע"ה דבגמ"ח דהכנסת אורחים טרח בעצמו וכנ"ל.

ונראה דהיכא דבעינן לכבד בוודאי הוי מצוה דבגופו כדלעיל לענין שבת וה"ה הכא, אך לדברי הפמ"ג עדין צ"ב שכיון שעשה חלק מהמצווה שוב אין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו.

ומלשון השו"ע שכ' ואם בעל הבית רוצה וכו' נראה שהדבר תלוי ברצונו, אך בטור שם איתא בזה"ל, ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח ולבדוק וכו', משמע מדבריו דביכול לא אמרינן שיתן לאחרים ולא ברצונו תליא ודלא כהשו"ע, וצ"ב.

שהכל יעשה בעצמו כי מצוה בו יותר מבשלוחו כדאיתא בקידושין (מא.) ע"כ.

ושם בגמ' אמרו אהא דתנן האיש מקדש בו ובשלוחו האשה מתקדשת בה ובשלוחה, השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא דרב ספרא מחרין רישא וכו', וכ' רש"י דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי. ואף דבגמ' משמע שהמצווה היא בו ולא תלי' בשכר המצווה, אך יתכן שכוונת רש"י לומר שגודל השכר מלמד על כך שהמצווה גדולה יותר.

ובשו"ע (או"ח ר"נ ס"א) כתב, ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו, כי רב חסדא היה מחתך הירק וכו' ומהם ילמד כל אדם ולא יאמר לא אפגום כבודי, כי זה הוא כבודו שמכבד השבת.

ובמ"ב (סק"ג) כתב דמצות כבוד שבת מוטל על כל אדם וכדכתיב וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד ומצוה בו יותר מבשלוחו, וה"ה בכל המצות מצוה בו יותר מבשלוחו. ועי' בבה"ל (ד"ה כי זהו כבודו) דמיישב בזה מה שהקשה החוות יאיר איך הקילו בכבודם, דזהו כבודם שעוסק בעצמו במצוה וניכר שעושה כן לכבוד הש"י וכמ"ש בדהמע"ה ונקלותי עוד מזאת. ונתבאר שטעם המצווה הוא כבוד שמים שטורח בגופו ולא ע"י אחר.

ובשעה"צ (סק"ט) כתב, ונראה דלא שייך בזה לומר מצוה שיוכל לעשות על ידי אחרים אין מבטלין התלמוד אפילו לזמן מועט, והכא הלא יוכל לעשות על ידי שלוחו דעדיף הוא ממי שהוא אחר לגמרי, י"ל דדוקא מצוה שאין מוטלת על גופו, כגון שיפסיק באמצע הלמוד לילך לגמול חסד עם איזה אדם במקום שאחר יוכל לעשות עמו הטובה ההיא, משא"כ בזה שהכבוד שבת מוטלת על גופו וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו. אי נמי דדוקא לענין כבוד שבת אמרינן כן דחמירא, מה שאין כן לענין שאר מצות אם הוא תלמיד חכם ונוגע לבטול תורה, וצ"ע.

והנה מדברי הח"ח באהבת חסד הנ"ל כתב להדיא שה"ה במצוות הכנסת אורחים שאם אפשר ע"י אחר שע"ז לא יתבטל מת"ת הי' עדיף. רק שאע"ה ממילא ביטל מלימודו וע"כ הי' עדיף בו יותר מבשלוחו.

וילן בתוך העמק

הערות והארות קושיות וחקירות

עבד עברי בזמן הזה

כתב המ"ב בסי' פ"ט סקי"ח וז"ל, ומי שיש לו עבדים עברים או משרתים שצריך שימשוהו, יזהירם מבערב שבקומם וכו', וצ"ע דהרי בזה"ז אין שייך עבד עברי דאין דינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג [כמש"כ ברמב"ם הל' עבדים ס"פ ראשון], ולמה הביא דבר שאינו שייך בזה"ז [דדי שיכתוב שיש לו משרתים וכו']

הרב יהודה בריקמן שליט"א

עוסק במצוה

(א) הגמ' בשבת דף קכז. לומדת מאברהם שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, שהרי הניחו לקב"ה והלך להכניס אורחים. ולכאו' צ"ב הרי עוסק במצוה פטור מן המצוה, ובריטב"א בסוכה דף כה. כתב שהעוסק במצוה אסור לו להתעסק אפילו במצוה גדולה יותר שנחשבת כרגע לרשות כלפי המצוה שעוסק בה. [אמנם יש לעיין איזו מצוה זו להקביל פני השכינה מ"מ מצוה קיומית לכאו' וודאי מקיים ולפי האמרי בינה או"ח סימן י"ג אות ג' גם במצוה קיומית שייך פטור של עוסק במצוה].

(ב) "וימל אברהם וכו' כאשר צוה אותו אלוקים" (פכ"א פ"ד)

איתא בגמ' בקידושין דף כט. דאישה פטורה מלמול את בנה מדכתיב כאשר צוה אותו אלוקים, אותו ולא אותה. והקשו התוס' בד"ה אותו, דתיפו"ל דמ"ע שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו, עיי"ש דתירצו ב' תירוצים. וצ"ב בקושייתם דבירושלמי ביבמות פ"ז סוף ה"א כתוב שמותר לסוך כהן ערל קטן קודם יום המילה בשמן של תרומה כיון שלא נקרא ערל. ומבואר שלפני יום השמיני אין לו שם ערל וא"כ אי"ז תלוי בזמן אלא במציאות ומדוע שהאשה תפטר משום זה.

הרב יהודה ניסים שליט"א

מה התועלת בתפלת אברהם להחיות את רשעי סדום? אברהם אבינו מפציר בהקב"ה שלא להפוך את כל סדום הרשעים, ופלא עצום, כיון שהרשיעו כל כך עד ששפטה חכמתו העליונה שאין להם שום תקוה וכל מעשיהם ממושחתים ומרשעים עד שנגזר עליהם כליה, וכמו שזעק הכתוב בצער (לך לך יג, ג) "ואנשי סדום רעים וחטאים להשם מאוד" שהיו יודעים רבונם ומתכונם למרוד בו (רש"י, מספרא בחוקתי כו, יד, וע' סנהדרין קט.). וזעקת עשוקי סדום ועמורה רבה וחטאתם כבדה מאוד, מה התועלת בתפלת והפצרת אברהם אבינו ע"ה שהשי"ת יחמול על הרשעים להחיותם, וימשיכו להרשיע ולמרוד בהשי"ת?, ומה תועלת להחיות הרשע כשלא ישוב מדרכו הרעה?

האם אברהם התפלל על אנשי סדום שישובו בתשובה?

ופלא שלא מצינו שאברהם התפלל על עצם זה שישובו בתשובה?, ואת"ל שאבדה תקותם ולא ישובו עוד, יוקשה ביותר הנ"ל מדוע התפלל להחיותם. ואין לתרץ בפשיטות שבעקבות שדרים צדיקים ביניהם ילמדו ממעשי הצדיק וישפיעו ממנו, והרי שנים רבות דרו שם, ולא למדו ממעשיהם, גם מבואר בב"ר מט, ט שלא היו צדיקים ממש, (ואפשר שהוציאו כן גם מסברא, דצדיק ממש היה בורח מהם מזמן), הלכך מה תועלת בקיומם?. וזה פשוט שהצדיקים עצמם השי"ת היה מצילם, ואפילו היה אחד בלבד בין רבבות רשעים, לא היה כלה בין הרשעים, וכל בקשת אברהם עבור מחילה לרשע בעבור הצדיק כדכתב רמב"ן זצ"ל, ועיין להגרש"ר הירש זצ"ל. [השאלה כמוכן לפלפולא 'בשולחן השבת' ולא ח"ו להרהר אחר אברהם אבינו ע"ה, והמתבונן יוכל בקל למצוא ליישב בכמה פנים].

הרב ראובן יוסף שרלין שליט"א

דיני ברכת הפירות - ב

נערך ע"י הגאון ר' ישראל משה בלוי שליט"א, רב ביהכ"ס הגדול תורה ותפילה שלב ב'

דיני פירות וירקות שנתרסקו

- א. תמרים שמעכן קצת באופן שניכר עדיין צורת הפרי וכיו"ב בננות ואבוקדו שמיעכם קצת וניכר צורת הפרי לכו"ע נשאר בברכתו הראשונה, [ר"ב ז].
- ב. וגם אם נתרסק לגמרי ואין ניכר צורת הפרי להלכה קי"ל דנשאר בברכתו הראשונה כל זמן שממשו של פרי קיים, [מ"ב ר"ב מ"ב].
- ג. אבל אם עבר ביסול וריסוק שע"ז אבד ממשו של הפרי לדעת השו"ע נשאר בברכתו הראשונה, אבל להרמ"א יש בזה ספק אם נשאר בברכתו הראשונה ולכן לכתחילה מברך שהכל דבזה יוצא בדיעבד, [מ"ב שם].
- ד. וכיון שתמר הוא ספק פרי משבעת המינים שבברכה אחרונה מברך על העץ ועל פרי העץ לכתחילה לא יאכל כיון דב"נ אינו פוטר ברכת מעין שלש, ורק בתוך הסעודה יאכל, או שיאכל פרי נוסף שהוא ודאי מז' מינים ומאכל אחר שהוא ודאי בורא נפשות ויברך ב' הברכות ויוצא ממ"נ, [מ"ב שם].
- ה. נתרסקו התמרים בבלנדר עד שנעשו כעין נוזל סמיך להרמ"א לכתחילה מספק מברך שהכל, ואם בירך העץ יצא, [רמ"א ר"ב ז].
- ו. ובדיעבד אם אכל פרי שהתרסק בבלנדר באופן שאין ממשו קיים והוא משבעת המינים ואין לו פרי נוסף משבעת המינים לפטור יברך מעין ג' [מ"ב ר"ב מ"ג], ובכה"ג מעיקר הדין אין צריך לחפש אחר דבר שברכתו בורא נפשות.

דוגמאות מצויות לאבד ממשו ע"י הריסוק דלהרמ"א מברך לכתחילה שהכל

- ז. דבר שנימוח ע"י ביסול ונתרסק חשוב אבד ממשו והוא ספק אם אבד ברכתו הראשונה, וכן פרי שהתרסק בבלנדר עד שנעשה קצת נוזלי חשוב אבד ממשו והוא ספק אם אבד ברכתו הראשונה, וברכתו שהכל ואם בירך העץ יצא.
- ח. תפוחי אדמה שהתרסקו הנקרא פירה חשוב שלא אבד ממשו וברכתו האדמה, ממרח תמרים מצוי חשוב שממשו קיים וברכתו העץ ומעין ג'.
- ט. תפוחי עץ, אפרסקים, שזיפים, וכיו"ב, מרוסקים אם לא ניכר ממשות הפרי הם בגדר שאבד ממשו וברכתם לכתחילה שהכל, ואם בירך העץ יצא.
- י. ריבה מפירות טבעיים המצויה כיום חשוב אבד ממשו והוא בספק ולכתחילה ברכתו שהכל, ואם בירך ברכת הפרי יצא, אבל ריבה יותר סמיכה שניכר עדיין ממשות הפרי מצוי בקונפיטורה נשאר בברכתו הראשונה, וכן הדין ממרח בוטנים כיון שאין ניכר צורת הפרי כלל ברכתו שהכל, ואם בירך האדמה יצא.
- יא. חצילים מבשולים מעוכים ברכתם האדמה, ואם התרסק בבלנדר ויותר דומה למשקה סמיך ברכתו שהכל לכתחילה, ואם בירך האדמה יצא, ויש לעיין אם נשאר הגרעינים שלמים אם מהני שייחשב שלא אבד צורתו ומסתבר שלא מהני ובכה"ג ג"כ ברכתו שהכל לכתחילה.
- יב. לדר העשוי מפרי שלם שנמעך ברכתו העץ, אבל העשוי מפרי שהתרסק לגמרי בבלנדר ברכתו שהכל ואם בירך העץ יצא.
- יג. פרי שהתייבש ואח"כ נטחן חשוב אבד ממשו וא"א לברך עליו ברכתו הקודמת, לכן מאכל העשוי מקמח תפ"א או קמח תירס כגון במבה דוריטוס וכיו"ב הנעשה מקמח תירס ברכתו שהכל, במאכל תפוציפס העשוי מתפ"א יש ליזהר שאין לברך עליו בורא פרי האדמה אלא אם כן נעשה מתפ"א פרוס אבל הנעשה מקמח תפ"א משוחזר ברכתו שהכל, וכן פירה הנעשה מקמח תפ"א משוחזר [מצוי במה שנקרא מנה חמה] ברכתו שהכל.
- יד. יש לעיין בפרי מרוסק שאבד ממשו דדיעבד יוצא בהעץ אם לכתחילה ראוי לפטור מאכל זה ע"י דבר שברכתו העץ, וכן פרי שנתרסק עד שאבד ממשו ונשאר קצת שאריות פרי אם לכתחילה יברך עליהם ויפטור הרסק.

דין פירות שדרכם בריסוק

- א. פירות שדרך רוב אכילת אותן פירות הוא אחר ריסוק גם אחר שהתרסקו ואבד ממשו נשארו בברכתו הראשונה [מ"ב ר"ב מ"ד].
- ב. לכן חומוס שכיום רוב השימוש בו הוא לטחינה ברכתו בורא פרי האדמה.
- ג. טחינה שנעשית משמושם טחון גם כן רוב השימוש בו הוא לטחינה ובשנעשה בבית ויש בו סמיכות ברכתו האדמה, אבל מה שמצוי טחינה קנייה נזלית ברכתו שהכל, ואם בירך האדמה יצא.
- ד. גם פירות שיש מהם זנים מסויימים העומדים לריסוק כמו שמצוי ברסק עגבניות, או בתירס שעושים ממנו במבה מ"מ כיון דעיקר המין אינו עומד לריסוק ברכתו שהכל, ואם בירך האדמה יצא [הכרעת הפוסקים].

דין פרי שדרכו בריסוק שאבד צורתו ונעשה פנים חדשות

- ה. יש מהפוסקים שכתבו שגם פרי שעיקרו עומד לריסוק אם אחר הריסוק נעשה מוצר חדש שאין ניכר שום קשר לפרי ממנו הגיע אבד ברכתו, ויתכן דגם בדיעבד אין יוצא בברכתו המקורית.
- ו. ולכן נהגו העולם לברך על שוקלד הנעשה מפולי קקאו שהכל אע"ג שעיקר פרי זה עומד לטחינה.
- ז. וכן קורנפלקס הנעשה מתירס מנופח יש שכתבו שכיון שאבד צורתו ופנים חדשות באו לכאן ברכתו שהכל, [שבה"ל ח' ל"ו אגר"מ אבה"ע קי"ד].
- ח. וכן ממתק חלווה הנעשה משמושם טחון, או ממתק קוקוס כיון שפנים חדשות באו לכאן ברכתן שהכל.
- ט. ויש הסוברים דגם כדורי פלאפל, וכן קוגל תפ"א, ולביבות מתפ"א גם אם לא נתרסק לגמרי כיון שפנים חדשות באו לכאן ברכתם שהכל.
- י. פופקורן נקטו הפוסקים שאינו נחשב פנים חדשות וברכתו האדמה [הגר"מ פינשטין קובץ תורה והוראה תשל"ג, אור לציון פ' י"ד תשו' י"א].
- יא. ובכל הנ"ל נראה דברכתו שהכל, ומ"מ אם בירך ברכתו המקורית יצא מספק.

שעות פתיחת בית ההוראה

אלול תשפ"ב

צהריים	במקרים דחופים ניתן לשאול בשעות היום בביהמ"ד 'חניכי הישיבות'	052-7691147	הרה"ג ר' צבי רותן שליט"א	ימים א' ב' ד'	12:45-13:15
	במקרים דחופים ניתן לשאול בשעות הבוקר בבית הכנסת 'בית תפילה'	052-7628531	הרה"ג ר' א"מ סלומון שליט"א	ימים ג' ה'	
	בכל שעות היום הרב מקבל בביתו הרב אלישיב 8 ק"ב בתיאום מראש	08-6135557 052-7616903	מורנו המרא דאתרא שליט"א	יום ו'	אחרי מנחה גדולה - למשך 20 דק'
אחרי צהריים	בשעות אחה"צ ניתן לשאול בביהמ"ד 'חניכי הישיבות'		הגאון ר' ישראל משה בלוי שליט"א	ימים א'-ה'	
			הרה"ג ר' צבי רותן שליט"א		
ערב	בכל שעות היום הרב מקבל בביתו הרב אלישיב 8 ק"ב בתיאום מראש	08-6135557 052-7616903	מורנו המרא דאתרא שליט"א	יום א'	18:45-19:30
	במקרים דחופים ניתן לשאול בשעות אחה"צ בביהמ"ד 'חניכי הישיבות'	052-7691147	הרה"ג ר' צבי רותן שליט"א	ימים ב'-ה'	19:10-19:30
	בבית הוראה שלב ב', חניון מתחם D		הגאון ר' ישראל משה בלוי שליט"א		18:50-19:40

שאלות בענייני חו"מ: הגאון רבי מאיר הייזלר שליט"א, אב"ד דק"ק

בתיאום מראש: הרב שמואל קוקבקח 052-7620250

טלפון בית ההוראה: 08-642-2030

עמק הברכה

ברכת מזל טוב נשגר קמיה המשפחות שהשמחה במעונם:

הגאון רבי עופר שמאי היימן שליט"א רב ביהכנ"ס דרכי שמואל לנישואי הבת

הגה"צ רבי חיים שלום וייספיש שליט"א לנישואי הבן

הרה"ג רבי צבי שוייגר שליט"א לנישואי הנכדה

הרה"ג רבי יצחק זאב וינגרטן שליט"א להיכנס נכדו לעול תומ"צ

הרה"ג רבי שמואל משה פרידר שליט"א להיכנס הבן לעול תומ"צ

הרב אלכסנדר ברלין שליט"א להולדת הבת

הרב אייזיק סברדלוב שליט"א להולדת הבן

הרב מאיר מונק שליט"א להולדת הבת

הרב יוסף יהודה גרינבוים שליט"א להולדת הבת

הרב אליהו לנדי שליט"א להולדת הבן

הרב ברוך בקר שליט"א להולדת הבת

הרב אברהם פרבשטיין שליט"א להולדת הבת

הרב ישעיהו פאק שליט"א להולדת הבת

הרב ישראל הירשמן שליט"א להולדת הבת

לבקשת הציבור הננו להציע רשימת נושאים מומלצים לכתיבת חידו"ת בשבוע הבא פרשת חיי שרה

- חובת הספד (בראשית פכ"ג פ"ב, סנהדרין מו:)
- אונן פטור מן המצוות (פכ"ג פ"ב, ברכות יח.)
- נקיטת חפץ בשבועה (פכ"ג פ"ב, שבועות לח:)
- חיוב קבורה (פכ"ד פ"ג, סנהדרין מו:)
- חיוב האב להשיא את בנו (פכ"ד פ"א, קידושין כט.)
- כל תנאי שאינו כבני גד ובני ראובן אינו תנאי (פכ"ד פ"ח, קידושין סא:)
- איסור נישואי (פכ"ד פי"ד, חולין צה:)
- שתיית האדם קודם בהמתו (פכ"ד פי"ד, מג"א סי' קס"ד סקי"ח)
- כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה (פי"ד פכ"ז, ברכות יג: ובתוס' וברוקח סי' שס"ג)
- הגעת זמן (פכ"ד פנ"ה, כתובות ב. ונז:)
- ברכת חתנים (פכ"ד פ"ס, כתובות ז:)
- אין משיאין את האשה אלא מדעתה (פכ"ד פנ"ז)
- אסור ללכת אחורי אשה (פכ"ד פס"א, ברכות סא.)
- תפילת מחה (פכ"ד פס"ג, ברכות כו:)

- בעז"ה מידי שבוע יפורסמו חידושי תורתם של ציבור האברכים תושבי השכונה על פרשת השבוע -

ציבור לומדי התורה מוזמן בזאת לשלוח חידו"ת בפלפולא דאורייתא (לע"ע לא יפורסמו חידושים באגדה) עד יום שלישי בערב למייל ba150150150@gmail.com ניתן לשלוח תגובות על מדור 'מים עמוקים' ומדור 'עמק הלכה' בכתובת מייל הנ"ל